

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs: 800 fr. per jaar

Postchekrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie: Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Britselei 40, Antwerpen

De advocatuur en de E.E.G., een uitdaging of een gemiste kans?

Op het elfde Congres van de International Bar Association gehouden te Lausanne in de maand juli 1966, opende onze Amerikaanse confrère Vernon Munroe zijn bijdrage met de volgende woorden:

« It is common knowledge that the world is undergoing what might be termed „the International Business Explosion“, a tremendous increase in international investments and other operations occurring in recent years and likely to continue, perhaps at an accelerated rate, in the foreseeable future. To cope with the resulting legal problems which transcend national boundaries it is inevitable that lawyers of different nationalities will work increasingly in cooperation with one another » ⁽²⁾.

In klare taal heeft Munroe treffend de grote uitdaging aangeduid, waartegenover de moderne advocatuur zich geplaatst ziet. De dramatische economische ontwikkeling van de laatste tijd dwingt de advocatuur zich te heroriënteren op haar positie zowel in de nationale economie als in het ruimere perspectief van de E.E.G. Meer dan ooit heeft de Balie in het dienstverlenend patroon van deze maatschappij een plaats te winnen of definitief te verliezen. Het is deze bestaansproblematiek van ons beroep, waarvoor ik heden Uw aandacht vraag.

Een van de grondprincipes van het E.E.G.-Verdrag is de vrijheid van vestiging en dienstverlening binnen het grondgebied van de Gemeenschap. Hiermede wil men tot uitdrukking brengen, dat onderdanen van de ene Lid-Staat vrij zullen zijn in één of meer andere Lid-Staten een bedrijf te vestigen, een zelfstandig beroep uit te oefenen of diensten te verlenen. Krachtens het E.E.G.-Verdrag zouden hiertoe alle discriminerende overheidsvoorschriften tijdens de overgangperiode, doch uiterlijk op 31 december 1969 ⁽³⁾ opgeheven dienen te worden. De verwezenlijking van deze paragraaf van het Verdrag blijkt in de praktijk — met name ook voor de vrije beroepen — op veel problemen en weerstand te stuiten.

Het zijn de architecten geweest, die de spits hebben afgebeten. In juli 1968 heeft het Europees Parlement zijn goedkeuring gehecht aan een drietal Ontwerp-Richtlijnen ⁽⁴⁾ van de Commissie betreffende de vrijheid van vestiging en dienstverlening voor architecten en architectenassociaties in de E.E.G. Deze Ontwerp-Richtlijnen, die nog door de Raad van Ministers definitief dienen te worden vastgesteld, verbieden discriminatie naar nationaliteit en beogen daarnaast een wederzijdse erkenning van diploma's als-

mede coördinatie van de nationale wetgevingen op het architectenberoep. De Commissie is voorts door het Europees Parlement uitgenodigd een verdergaande coördinatie van wetgevingen voor te bereiden om aldus in de toekomst te komen tot architecten van « Europees niveau ». Dit zal o.m. met zich meebrengen harmonisatie van opleidingsprogramma's en tuchtrecht alsmede E.E.G. voorschriften omtrent de verdeling van aansprakelijkheid tussen ingenieur, aannemer en architect ⁽⁵⁾.

Het liberalisatieprogramma voor de architectuur bevat het gehele scala van mogelijkheden voor een ware Europese vrijheid van vestiging en dienstverlening.

De architecten, die zelf een actieve rol moeten hebben gespeeld bij de relatief snelle totstandkoming van deze Ontwerp-Richtlijn, komt alle hulde toe voor hun voortvarendheid.

Met de liberalisatie van ons eigen beroep is het minder rooskleurig gesteld. De kern van de problematiek ligt bij artikel 55 van het E.E.G.-Verdrag, waarin is voorzien, dat *de bepalingen van het Verdrag betreffende het recht van vestiging en dienstverlening niet van toepassing zijn op werkzaamheden ter uitoefening van het openbaar gezag in de betreffende Lid-Staat, zelfs indien deze werkzaamheden slechts voor een bepaalde gelegenheid geschieden*.

Oorspronkelijk waren alle Lid-Staten, met uitzondering van Nederland, van oordeel, dat de advocatuur op grond van deze bepaling in zijn geheel buiten de liberalisatie viel. Ten bewijze van deze stelling werd onder meer aangevoerd, dat Belgische, Franse en Luxemburgse advocaten in hun arrondissement geroepen kunnen worden een plotseeling opengevallen plaats in een rechterlijk college in te nemen, indien geen rechters of plaatsvervangers beschikbaar zijn ⁽⁶⁾.

Inmiddels zijn de opvattingen omtrent de toepasselijkheid van artikel 55 wel enigszins veranderd. De ambtelijke diensten van de Commissie streven doelbewust naar liberalisatie van de advocatuur, zij het met exceptie van enkele zeer uitzonderlijke activiteiten, die als deelneming aan de uitoefening van het openbaar gezag gekenmerkt kunnen worden ⁽⁷⁾.

Duitsland en Luxemburg verdedigen echter met verontrostende hardnekkigheid de visie, dat de advocatuur in zijn geheel van de liberalisatie dient te worden uitgesloten ⁽⁸⁾. Men kan zich met zorg afvragen, of hier niet het eigen belang prevaleert. Met name de Luxemburgse Balie schijnt

beducht voor een overrompeling door de Belgische advocatuur, indien de liberalisatie een feit zou worden.

De eerste stappen op het doornige liberalisatiepad zijn echter inmiddels gezet. Eind 1961 heeft de Raad van Ministers ingevolge het Verdrag twee Algemene Programma's opgesteld, waarin voor iedere soort van werkzaamheden de algemene voorwaarden en de tijdschema's voor de opheffing van de beperkingen van vrijheid van vestiging en dienstverlening zijn opgenomen ⁽⁹⁾. Volgens deze Programma's zou de advocatuur tussen 1 januari 1968 en 31 december 1969 geliberaliseerd moeten worden. Na de uitvaardiging van deze Programma's heeft de Commissie een werkgroep « Advocaten » ingesteld, welke als opdracht heeft voorstellen voor Richtlijnen in te dienen. In deze werkgroep hebben afgevaardigden uit alle Lid-Staten zitting. Naast deze werkgroep opereert de « Commission Consultative des Barreaux des Pays des Communautés Européennes », bestaande uit afgevaardigden van de Balies van de zes Lid-Staten. Deze Commission stelt zich ten doel de opvattingen omtrent de beroepsuitoefening in de Lid-Staten te bestuderen en te coördineren, terwijl zij tevens optreedt als liaison tussen de Balies van de Lid-Staten enerzijds en de autoriteiten van de Europese Gemeenschap anderzijds. De Commission vergadert op gezette tijden en produceert bij die gelegenheid « vœux » betreffende de diverse aspecten van de liberalisatie, zoals de ereregelen, het beroepsgeheim en de stage ⁽¹⁰⁾. Vœux zijn, zoals U wellicht weet « franse wensen », doch men zou eerder denken, dat het vrome wensen zijn.

Men kan zich nl. bij de bestudering van de arbeid van de Commission niet aan de indruk onttrekken, dat een werkelijk vruchtbare benadering van de problematiek te veel belemmerd wordt door het feit, dat de Balies van de Lid-Staten nog niet rijp zijn voor een ware Europese liberalisatie van ons beroep. De onderlinge verdeeldheid is zo groot, dat men over één van de kernpunten van de liberalisatie, de vrijheid van vestiging, nog geen enkel concreet voorstel heeft kunnen doen. Niettemin verricht de Commission een uiterst nuttige taak door als spreekbuis te dienen voor wat er leeft in de Balies van de Lid-Staten.

Hoe dit ook zij, 10 jaar na de totstandkoming van het E.E.G.-Verdrag zijn de Ambtelijke Diensten van de Commissie gereed gekomen met een voorstel voor een Ontwerp-Richtlijn voor de advocatuur. In deze Ontwerp-Richtlijn, welke nog niet gepubliceerd is, kan men lezen, dat de eerste étape — onder voorbehoud van de exceptie van art. 55 — zou bestaan uit de liberalisatie van de consultatie en het pleidooi. In volgende étappes zou de vrije vestiging en de coördinatie van wetgeving gerealiseerd moeten worden ⁽¹¹⁾. De Diensten van de Commissie hebben het standpunt ingenomen, dat men, door zich tot het pleidooi en de consultatie te beperken, enerzijds aan de meest noodzakelijke behoeften tegemoet komt, terwijl anderzijds de moeilijke discussie over art. 55 vermeden wordt. Het pleidooi en de consultatie zullen alléén vrij geacht worden, wanneer de betreffende advocaat in het gastland niet strikt langer dan noodzakelijk verblijft en aldaar geen apparaat bezit, dat geschikt is om een nieuwe clientèle op te bouwen.

Voorts zal men — ongeacht de tuchtrechtelijke verplichtingen in eigen land — ook onderworpen zijn aan het tuchtrecht en de ereregels van het gastland. De Balie van het gastland zal op verzoek de beschikking moeten kunnen krijgen over het tuchtdossier van de bezoeker.

Het pleiten voor een gerechtelijk college in een andere Lid-Staat is met de nodige waarborgen omgeven. Eerst moet men door zijn eigen Deken geïntroduceerd worden bij de Deken van het gast-arrondissement, welke op zijn beurt de introductie bij de President van het betreffende college zal verzorgen.

Getoest aan de hedendaagse praktijk brengt deze proeve

van een Ontwerp-Richtlijn weinig nieuws. De consultatie is in alle Lid-Staten, met uitzondering van Duitsland, sinds jaar en dag niet aan beperkingen onderworpen. In Duitsland daarentegen heeft de advocatuur een monopolie van juridische consultatie en is het onbevoegd geven van juridische adviezen strafbaar. In de praktijk wordt echter dit monopolie niet van toepassing geacht op het geven van adviezen over buitenlands recht.

Indien nu de advocaat bij het geven van advies in een andere Lid-Staat ook nog onderworpen zal zijn aan de ereregels en discipline welke gelden in de betreffende Lid-Staat, dus een dubbele onderwerping aan ereregels en tuchtrecht, is eerder sprake van het tegendeel van liberalisatie ⁽¹²⁾.

De liberalisatie van het pleidooi mag wellicht een aardig vlagvertoon lijken, het praktisch nut is uiterst gering. Het zal immers zeer weinig voorkomen, dat een advocaat in een ander land zal pleiten, zowel vanwege de taalproblemen als vanwege de grote kosten hieraan verbonden. Bovendien bestaat thans reeds een wederkerigheidsprotocol tussen de Balies van Parijs en Brussel ⁽¹³⁾, terwijl ook de Balies van Parijs en Rome hieromtrent een gentlemen's agreement gesloten hebben.

Het tweede bedrijf van dit vrijheidsdrama, de vrijheid van vestiging, zou — zoals gezegd — in een volgende Richtlijn geregeld moeten worden. Het recht van vrije vestiging staat of valt echter met art. 55. Hier stuit men op de grote moeilijkheid, dat de activiteiten, die krachtens de werking van art. 55 buiten de vrije vestiging vallen, gedefinieerd dienen te worden. Om in een andere Lid-Staat als advocaat daadwerkelijk aan de Balie te mogen opereren, zal men nl. noodzakelijkerwijs aan dezelfde vereisten moeten voldoen als de plaatselijke advocaat. Deze eisen lopen nogal uiteen in de Lid-Staten. Het nationaliteitsvereiste bestaat in alle Lid-Staten met uitzondering van Duitsland. Voorts worden in Frankrijk en in Duitsland nog — naast de universitaire graad — speciale diploma's vereist, terwijl de verschillende nationale Balies een stage kennen, die min of meer wettelijk geregeld is ⁽¹⁴⁾.

In kringen van de Commissie en de Commission Consultative is men het er over eens, dat het nationaliteitsvereiste kan vervallen. Resteert een wederzijdse erkenning van diploma's. In de praktijk zal deze erkenning noodzakelijkerwijs vergezeld moeten gaan van aanvullende examens in het nationale recht van het land tot welks Balie men wenst te worden toegelaten. Voorts is coördinatie vereist van de nationale voorschriften betreffende de uitoefening van het beroep, zoals de ereregels en het tuchtrecht. Voor een ware Europese liberalisatie is het echter van groot belang, dat het de in een Lid-Staat ingeschreven advocaat zal zijn toegestaan in alle andere Lid-Staten een kantoor te hebben en daar de rechtspraktijk uit te oefenen, zonder ter plaatse als advocaat ingeschreven te zijn. ⁽¹⁵⁾.

Bij het opmaken van de liberalisatie-balans moet men echter constateren, dat van enige ambitieuze aanpak om tot een werkelijke Europese liberalisatie te komen, geen sprake is. Alle initiatieven in deze richting worden niet alleen verlamd door het starre negativisme van Duitsland en Luxemburg, maar ook door de grote verschillen in beroepsuitoefening en ethiek in de betrokken Lid-Staten. De hierop betrekking hebbende bepalingen dateren uit een tijd, dat enige vorm van internationale praktijk nagenoeg onbekend was.

De advocatuur in Europa heeft echter volledig gefaald zijn organisatievorm aan te passen aan de enorme ontwikkelingen van industrie en handel in deze eeuw.

Europa bevindt zich in een industriële stroomversnelling. In de jaren 1957 tot 1968 is de in- en export binnen de E.E.G. bijna verviervoudigd ⁽¹⁶⁾.

De ontwikkelingen binnen de E.E.G. zullen een steeds intensievere circulatie van produkten en arbeid tengevolge hebben. De hiermee samenhangende problemen zijn uiterst complex. De ondernemer, die voor zijn produkten een markt zoekt in de E.E.G., zal zich moeten afvragen of hij zal gaan opereren met een dochteronderneming of een bijkantoor, dan wel via een agent of een alleenverkoper. Ook kan het misschien gewenst zijn met een bestaande buitenlandse onderneming een joint venture of een fusie aan te gaan. Zijn beleidsbeslissingen zullen beïnvloed worden door fiscale overwegingen, transportkwesties, deviezenregelingen, overheidsvergunningen, kartelbepalingen e.d. Al deze kwesties zullen aan het recht van méér dan één jurisdictie en vaak ook aan het E.E.G.-recht getoetst dienen te worden.

De ondernemer beschikt meestal niet over een adequaat apparaat om deze problemen geheel zelfstandig op te lossen. Het bedrijfsleven heeft zodoende een schreeuwende behoefte aan bekwame, onafhankelijke adviseurs. Toch zijn het tot op heden slechts de internationaal opererende accountants en bedrijfsadviseurs geweest, die getoond hebben de roep des tijds begrepen te hebben. Er doet zich hier mitsdien een grote «adviesgap» voor, waarin de advocatuur zich een positie kan verwerven van de eerste orde. Door zijn denkdiscipline, de flexibiliteit van zijn werk en het vertrouwens karakter van zijn beroep is de advocaat wellicht meer dan enig ander geroepen om in dit proces de onmisbare rol van rechtsvergelijker en bemiddelaar te vervullen ⁽¹⁷⁾. Als rechtsvergelijker zal hij de betrokken rechtssystemen en denkwijzen moeten kunnen interpreteren en als bemiddelaar zal hij de grote kloof tussen de zo verschillende tradities, instellingen en gewoonten moeten overbruggen. De praktijk leert, dat communicatiestoornis als gevolg van het feit, dat men zich onvoldoende kan inleven in de denkwijze van de ander, vaak de grootste hinderpaal bij internationale transacties vormt ⁽¹⁸⁾.

In deze rol zal de advocaat de techniek moeten verstaan om de bijdragen van de lokale advocaten samen te voegen tot een begrijpelijk en sluitend advies aan de cliënt. Dit vereist een primaire kennis van de verschillende rechtssystemen en systemen in de andere Lid-Staten en met name ook van het E.E.G.-recht. Teneinde de juridische problemen op te lossen zal hij het bedrijfsbeleid van zijn cliënt moeten kennen ⁽¹⁹⁾. Beheersing van de moderne talen en inzicht in fiscaal recht en accountancy zullen tenslotte onmisbaar gereedschap zijn.

Wil de advocatuur in staat zijn internationaal een rol van betekenis te spelen, dan zal zij over een apparaat moeten beschikken, waarmee de functie van rechtsvergelijker en bemiddelaar snel, accuraat en efficiënt kan worden gerealiseerd. Het correspondentensysteem zal voor dit doel in de long run niet voldoen. Meer en meer zal er behoefte zijn aan nauwere samenwerking om de gevraagde adviezen adequaat en continue te kunnen verstrekken. Door de vorming van internationale advocatenassociaties zal men het beste deze ware Europese service kunnen verlenen. De uiteindelijke finesses van een dergelijke associatie zijn nu nog niet interessant, al bieden de suggesties van cfr. de Savornin Lohman omtrent de losse vormen van interlokale associaties waardevolle aanknopingspunten ⁽²⁰⁾.

De internationale associatie heeft bovendien het grote voordeel, dat men de beschikking krijgt over een vaste partner en vaste faciliteiten in de andere Lid-Staten. Vrije vestiging onder het E.E.G.-Verdrag en de daaruit voortvloeiende opheffing van nationale barrières tegen de internationale associatie behoort daarom uiterste prioriteit gegeven te worden.

De urgentie hiervan wordt nog versterkt door de grote concurrentie op dit terrein, nu het geven van juridisch

advies in Europa nagenoeg niet aan beperkingen onderhevig is. Indien de advocatuur niet zeer snel de bakens verzet zal haar adviserende taak definitief overgenomen worden door andere adviserende beroepen en zal de rol van de advocaat gereduceerd worden tot die van de lokale procureur ⁽²¹⁾.

Ook de Nederlandse Balie is toe aan een grondige heroriëntatie. De statistieken wijzen uit, dat in de advocatuur een verontrustend afbraakproces reeds geruime tijd aan de gang is. In 1900 telde Nederland circa 60 advocaten per 100.000 inwoners. In 1968 is dit aantal gezakt tot circa 15 per 100.000 inwoners. Hieruit kan men afleiden, dat de vraag naar de diensten van de advocaat zeer sterk is afgenomen in een eeuw, waarin de zich snel wijzigende maatschappij-structuur juist meer juridische problemen oproept dan ooit tevoren.

Daar de advocaat proces technisch gesproken een monopoliepositie bezit, zal de oorzaak gezocht moeten worden in het degressief afnemend belang van zijn adviesfunctie. Het dienstenpakket van de advocatuur is kennelijk niet meer aantrekkelijk voor de consument. Anderen, zoals accountants, belastingadviseurs, notarissen en bedrijfsadviseurs, hebben een groot deel van zijn functie overgenomen.

De Nederlandse Orde heeft dit probleem onderkend en verdient hulde voor de moderne wijze waarop zij middels public relations de image van de advocatuur probeert te wijzigen. De propaganda is echter te eenzijdig gericht. Het pamflet «Een Advocaat weet Raad» is duidelijk gericht op de man in de straat, doch zal op het bedrijfsleven geen enkele indruk maken. Minstens even belangrijk is het de belangstelling van handel en industrie te wekken. Dit kan echter alleen door op hoog niveau actief betrokken te zijn bij het maatschappelijk en economisch gebeuren. Machtsmisbruik bij fusies is momenteel een brandende kwestie. Een onder auspiciën van de Nederlandse Orde te ontwerpen fusie-code zou een voortreffelijke en geoorloofde reclame opleveren voor de Balie.

Indien de Nederlandse Balie zich een vooraanstaande positie wil verwerven in ons land, zal zij enerzijds een gerichte specialisatie ter hand moeten nemen, anderzijds zal zij haar sociale positie als raadsman moeten consolideren. Interne specialisatie vereist grote investeringen, die hun vruchten in de loop der jaren zeker dubbel en dwars zullen afwerpen. Het vereist echter ook de visie om deze investeringen te durven maken en daarvoor offers te doen. In dit verband zal de Nederlandse Orde er goed aan doen de beperkingen omtrent het voeren van specialisme zoveel mogelijk weg te nemen. Het doet discriminerend aan, dat de advocaat zich wel belastingspecialist maar niet E.E.G.-, assurantie-, merken- of octrooispecialist zou mogen noemen. Het moet mogelijk zijn bij Verordening voldoende waarborgen te scheppen om hier misbruik te voorkomen.

Daarnaast zal de Orde er met alle middelen naar moeten streven het verticale teamwork tussen advocaat, notaris en belastingconsulent zoveel mogelijk te propagieren en te bevorderen ⁽²²⁾. Onderlinge afspraken tussen de betrokken beroepsorganisaties waarbij enerzijds een zekere wederzijds te respecteren afperking van vakgebied wordt overeengekomen en anderzijds een grotere samenwerking wordt bepleit, zal allen ten goede komen. Deze samenwerking hoeft niet noodzakelijkerwijs de vorm van een associatie aan te nemen, zoals wel is bepleit. Een Balie, die de interlokale associatie tussen advocaten niet toelaat ⁽²³⁾ is hier trouwens nauwelijks rijp voor.

Slechts een gering aantal kantoren zal de potentie hebben om zich intern te specialiseren en internationaal te oriënteren.

De Balie heeft naast haar functie als adviseur van het bedrijfsleven ook een zeer belangrijke sociale taak in deze maatschappij. Het is daarom van uiterst belang, dat

aan de maatschappelijke functie van de advocaat meer inhoud wordt gegeven. Een groot deel van onze diensten is van sociale aard. De steeds complexer wordende maatschappij maakt de burger hopeloos. Hij staat alleen tegenover een massaal overheidsapparaat zonder zijn eigen rechtspositie duidelijk te kennen of zelfs maar te vermoeden ⁽²⁴⁾.

Vaak is er zelfs sprake van een vertrouwenscrisis tussen overheid en burger. Hoe zeer dit in feite het geval is, blijkt uit de populariteit van de nog niet bestaande ombudsman en de z.g. «info-programma's» op radio en televisie en in de pers. Uit deze belangstelling spreekt duidelijk de sterke behoefte aan juridische bijstand en begeleiding, die echter nooit door een ombudsman geleverd kan worden.

Het gros van de bevolking is echter financieel niet in staat zich de nodige rechtsbescherming te verschaffen. De angst voor hoge declaraties speelt daarbij ook een belangrijke rol.

De oplossing zal daarom gevonden moeten worden in een volksverzekering tegen juridisch ongemak. Een ware preventieve rechtsbescherming van de burger is een primair maatschappelijk belang en hoort deel uit te maken van het sociaal pakket. De burger, die voor zijn fiscale problemen reeds terecht kan bij het inlichtingenloket van de Belastinginspectie, moet voor zijn juridische problemen een raadsman kunnen consulteren. Deze functie kan bij uitstek vervuld worden door een fondsadvocaat, die de maatschappelijk onmisbare positie van een juridisch huisarts in kan nemen. Deze fondsadvocaat zal dagelijks spreekuur kunnen houden, waarop de cliënten met hun juridische problemen terecht kunnen. Uit de praktijk van de studenten-advocaat blijkt, dat de meeste problemen in kort tijdsbestek tijdens het spreekuur behandeld kunnen worden ⁽²⁵⁾.

Indien een procedure of een specialistisch advies gewenst is, zou — via een Bureau van Consultatie — verwijzing kunnen plaats vinden. De advocaat, die een fondspraktijk accepteert, zal voor zijn beschikbaarheid een behoorlijke vaste honorering verkrijgen, zoals thans de huisarts, terwijl hij daarnaast nog zijn particuliere praktijk kan uitoefenen. De premie voor een dergelijke volksverzekering kan zeer gering zijn. Wel is het gewenst, dat de premiegrens minstens parallel zal lopen met die van de Ziekenfondswet.

De uitvoering van dit systeem zal er toe leiden, dat in de particuliere praktijk gewerkt kan worden met tarieven van tenminste f 100,— per uur, welke absoluut noodzakelijk zijn om een efficiënte kantoororganisatie en een redelijke pensioenvoorziening op te bouwen. Voorts zal het — naast de afschaffing van het onbevredigende pro-deo systeem — bovendien het voordeel hebben, dat de burger een beter inzicht krijgt in de mogelijkheden die de advocatuur biedt. Ook op dit terrein komt er dan een stukje duidelijkheid, waaraan in ons land niet alleen politiek behoefte is.

Ik ben gekomen aan het eind van mijn betoog. De advocatuur wordt nationaal en internationaal zwaar op de proef gesteld. Zij zal voortdurend haar bestaansrecht moeten bewijzen en haar bestaansvormen moeten verrijken.

Het is aan ons allen om deze uitdaging positief te beantwoorden.

Mr. W. F. C. STEVENS

Voorzitter van de Jonge Balie te Amsterdam

(1) Rede, uitgesproken door Mr. W.F.C. Stevens, voorzitter van de Vereniging de Jonge Balie te Amsterdam bij gelegenheid van de Jaarvergadering van de Vereniging gehouden op 24 januari 1969 in de Zittingszaal van het Gerechtshof te Amsterdam.

(2) Vernon Munroe Jr., *Establishment of a Law Office in a Foreign Jurisdiction*, I.B.A. 11th Conference Report (1966) p. 84.

(3) Het E.E.G.-Verdrag (art. 8) biedt de mogelijkheid de overgangsperiode met maximaal 3 jaar te verlengen.

(4) Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen (hierna P.B.) nr. 239 van 4 oktober 1967.

(5) Euromarkt-Nieuws, augustus-september 1968, p. 176 en 177.

(6) Mr. F. Baron van der Feltz, *Vrijheid van Vestiging en Dienstverlening in de E.E.G.* (1965) p. 142.

(7) van der Feltz, op. cit. p. 144.

(8) Mr. H. A. Desmet, *Het Beroep van Advocaat in de E.E.G.*, *Rechtskundig Weekblad* 1967, p. 723.

(9) E.E.G.-Verdrag, artt. 54 en 63; de Algemene Programma's zijn gepubliceerd in P.B. nr. 2 van 15 januari 1962 p. 32/62 en 36/62.

(10) Vœux et Résolutions (1961-1967), Bulletin d'Information de l'Union Internationale des Avocats, maart 1968.

(11) M. de Crayencour, *L'Application du Droit d'Etablissement et de la Libre Prestation de Service à la Profession d'Avocat*, Bulletin de l'Union des Jeunes Avocats à la Cour d'Appel de Paris, no 14 (okt. 1967), p. 12 en 13.

(12) Dit is de afwijkende opvatting van de Nederlandse delegatie in de Commission Consultative. Zie Vœux et Résolutions (1961-1967) vide noot 3, p. 101. Vœux de Londres (3-6-1967).

(13) Desmet op. cit. p. 725.

(14) van der Feltz, op. cit. p. 139.

(15) van der Feltz, op. cit. p. 140.

(16) Maandstatistiek 1968, no. 11, p. 34 van het Bureau voor de Statistiek der Europese Gemeenschappen.

(17) Vgl. Harvard Law Review 1967, p. 1284: *Foreign Branches of Law Firms: the development of lawyers equipped to handle international practice*.

(18) Vgl. George W. Ball, *the Lawyer's Role in International Transactions*, «Record of New York City Bar Association» (1956) p. 61.

(19) Vgl. Mark S. Massel, *the Lawyer's Role in International Trade, Legal Problems in International Trade and Investment* (1962) p. 7.

(20) Jhr. Mr. A. F. de Savornin Lohman, *Interlokale Associaties*, *Advocatenblad* december 1968, p. 671-676.

(21) Vgl. van der Feltz, op. cit. p. 142.

(22) Vgl. Mr. L. Wichers Hoeth, *Specialisatie*, *Advocatenblad* 15 januari 1968, p. 39; zie ook Mr. K. P. Schaap, *Afperking van de taak van de Balie*, *Advocatenblad* 15 januari 1968, p. 63.

(23) Vgl. de Savornin Lohman, op. cit. p. 672.

(24) Vgl. Jhr. Mr. J. A. E. van der Does, *Nieuwe Werkterreinen voor de Balie*, *Advocatenblad*, 15 januari 1968, p. 29 en 30.

(25) Mr. P. de Clercq, *Studenten advocaat*, *Advocatenblad* 1968, p. 359, 360.

VLAAMSE JURISTEN,

Abonneert U op het "Rechtskundig Weekblad"

RECHTSpraak

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 2 mei 1969.

Voorzitter : M. Bayot.

Raadsheren : MM. De Bersaques, Louveaux, Hallemans en Gerniers.

Adv.- gen. : M. Dumont.

Advocaat : Mr. P. Struye.

1. Cassatie. — Rechtspleging. — Tweede cassatie. — Welke middelen dienen onderzocht door de Verenigde Kamers van het Hof ?
2. Bediendenovereenkomst. — Huwelijksclausule. — Geldigheid ?

1. Wanneer bij een tweede voorziening in cassatie een middel wordt voorgebracht dat hetzelfde is als datgene dat ingewilligd werd door het eerste cassatiearrest, dient het onderzocht te worden door de Verenigde Kamers van het Hof. De andere middelen dienen door de gewone Kamer onderzocht.

2. De clausule opgenomen in een bediendenovereenkomst waardoor aan deze overeenkomst een einde gesteld wordt bij het huwelijk van de bediende, is een ontbindende voorwaarde die niet noodzakelijk strijdig is met de openbare orde of de goede zeden.

Door op absolute en algemene wijze te beslissen dat dergelijke beding steeds tegen de openbare orde of de goede zeden indruist worden artikelen 6 en 1143 van het B.W. geschonden.

De overweging dat de toentemming van de bediende tot dergelijke ontbindende voorwaarde in de overeenkomst ongeldig zou zijn omdat de werkneemster de economisch zwakke partij is, kan niet aanvaard worden.

N.V. Mercator t./Mevr. Vriens - Beels.

Conclusie van advocaat-generaal F. Dumon.

Drie interessante problemen worden door de voorziening aan het Hof voorgelegd : 1° kan een bediendenarbeids-overeenkomst wettelijk een einde nemen door de vervulling van een bedongen ontbindende voorwaarde ?

2° is een beding opgenomen in een bediendenarbeids-overeenkomst, dat deze een einde zal nemen wanneer de bediende in het huwelijk treedt, steeds strijdig met de openbare orde en derhalve nietig ?

3° dient het Hof al dan niet in verenigde Kamers al de middelen te onderzoeken welke tot staving van een voorziening worden aangevoerd, zo een van deze middelen hetzelfde is als datgene dat reeds geleid heeft, in dezelfde zaak, tot een vernietiging door een arrest van het Hof — geval bepaald door art. 1119 van het Gerechtelijk Wetboek en voor 1 januari 1969 door art. 1, lid 1, van de wet van 7 juli 1865 — ? Ofwel behoeft slechts dat middel door de verenigde kamers beoordeeld te worden terwijl de andere aan de eerste kamer moeten worden voorgelegd ?

Twee werkrechtsheden van beroep (Antwerpen en Brussel) en het Hof in zijn arrest van 14 juni 1963 ⁽¹⁾ hebben zich totnogtoe uitgesproken over de wettigheid van de bediendenarbeids-overeenkomst gesloten tussen partijen in zover zij bedingt dat zij zonder voorafgaande opzegging automatisch en van rechtswege een einde neemt bij het huwelijk van de bediende.

De werkrechtsheden van beroep te Antwerpen besliste op 20 juni 1961 dat « ter zake de huwelijksclausule indruist

tegen de bepalingen van artikel 22 van de samengeordende wetten van 20 juli 1955, waarbij elk beding waardoor kortere termijnen worden bepaald dan in artikel 15, nietig is » en dat aanlegster (huidige eiseres) gehouden was... de opzeggingstermijnen in acht te nemen en de daaraan beantwoordende vergoeding te betalen.

Op de voorziening van huidige eiseres besliste het Hof in zijn reeds vermeld arrest van 14 juni 1963 dat « het gesloten contract een ontbindende voorwaarde, zonder terugwerkende kracht inhield ; dat het dienvolgens door het vervullen zelf van deze voorwaarde te niet ging zonder dat een wilsuitdrukking van een van de partijen of een termijn van opzegging vereist was ; dat die wijze van te niet gaan van het contract vreemd is aan de bij de artikelen 14, 18 en 20 van de gezegde geordende wetten bepaalde gevallen, zoals ook aan de bepalingen van art. 22 van die wetten vreemd is, de in het onderhavig geval bedongen ontbindende voorwaarde ; dat de sententie... door de in de overeenkomst bedongen voorwaarde te miskennen, het in het middel vermeld artikel 1134 van het Burgerlijk Wetboek geschonden heeft ».

Op de verwijzing bevolen door dit arrest, dat de sententie van de werkrechtsheden van beroep te Antwerpen vernietigde, besliste de werkrechtsheden van beroep te Brussel bij de thans bestreden sententie dat het contract nietig is.

Dit rechtscollege steunt zijn dispositief op drie redenen, namelijk

1° het is niet (wettelijk) mogelijk een ontbindende voorwaarde in een arbeidsovereenkomst voor bedienden van onbepaalde duur op te nemen ; de samengeordende wetten bepalen terzake op beperkende wijze hoe een dergelijke overeenkomst kan worden aangegaan, en in een ontbindende voorwaarde wordt door de wet niet voorzien ; deze wetten bepalen dat elk beding dat ertoe strekt aan de bediende de voordelen verbonden aan de wettelijke opzegging of de wettelijke opzeggingsvergoeding te ontnemen als nietig beschouwd dient te worden.

2° Een huwelijksclausule (« clause de célibat ») is nietig ; immers het vrije recht om te huwen (is) een fundamenteel persoonlijkheidsrecht dat de openbare orde raakt en mag niet vervreemd noch verminkt worden ; elk beding waarbij die vrijheid rechtstreeks of onrechtstreeks wordt belemmerd moet krachtens artikel 6 van het Burgerlijk Wetboek als nietig en onbestaand beschouwd worden ».

3° « Appellante doet terecht gelden dat het betwist beding, dat aan de overeenkomst werd toegevoegd vier jaar nadat de overeenkomst een aanvang had genomen, niet het karakter van een vrij aangegane verbintenis heeft ».

Elke van deze redenen wordt door een middel aangevalen zoals dit inderdaad geboden was, wilde men vernietiging van de bestreden sententie verkrijgen. Immers elke van deze redenen afzonderlijk beschouwd zou, indien zij wettelijk was, het bestreden dispositief kunnen dragen.

Het Hof heeft in zijn arrest van 14 juni 1963 uitsluitend stelling genomen t.a.v. het rechtsprobleem waarover de eerste reden van de bestreden sententie handelt, en niet zoals somtijds ten onrechte beweerd wordt ⁽²⁾ t.a.v. het tweede rechtsprobleem : de huwelijksclausule.

De toen bestreden beslissing (de sententie van de werkrechtsheden van beroep van Antwerpen) had aangenomen dat een dergelijke clausule geldig is, althans dat zij niet steeds nietig is en dat zij terzake geldig was : het Hof herinnert eraan in zijn arrest van 14 juni 1963 dat bedoelde sententie « aanneemt dat een huwelijksclausule zoals die welke in het contract tussen partijen voorkomt, niet a priori als immoreel of strijdig met de orde en de goede

zeden dient beschouwd te worden » en dat, bij het vervullen van de erin bedongen voorwaarde, de clause aanlegster toeliet aan het bediendencontract een einde te maken.

Tegen deze beslissing kwam huidige eiseres, die ook eiseres was vóór het Hof in 1963, natuurlijk niet op; zij had er geen belang bij.

Bewuste beslissing werd ook door huidige verweerster niet bestreden bij gemis aan belang, vermits zij de nietigheid van de clause reeds op grond van een andere reden had bekomen.

Het Hof had derhalve geen macht om te beslissen of dergelijke clause al dan niet steeds strijdig is met artikel 6 van het Burgerlijk Wetboek, dan wel of de clause die in het tussen partijen gesloten contract was opgenomen nietig was of niet.

Het kon niet beslissen dat het voorgestelde middel niet ontvankelijk was bij gebrek aan belang het bestreden dispositief wettelijk gerechtvaardigd zijnde door de overweging dat een dergelijke clause steeds strijdig is met artikel 6 van het Burgerlijk Wetboek ofwel dat de clause van het contract nietig was om dezelfde reden: immers de bestreden sententie had daaromtrent stelling genomen zodat deze afwijzing van het voorgestelde middel niet de substitutie zou geweest zijn van een rechtsgrond welke het bestreden dispositief zou gerechtvaardigd hebben, maar wel het opwerpen van een middel van rechtswege, hetgeen in de burgerlijke rechtspleging voor het Hof niet wettelijk is.

Bij afwezigheid van enig middel dienaangaande kon het Hof ook niet beslissen dat de werkrechtersraad van beroep terecht beslist had dat de huwelijksclause in onderhavige zaak wettelijk was.

Het enige wat het Hof kon doen was het dispositief dat de clause als geldig beschouwde te vernietigen omdat het het terzake voorgestelde middel inwilligde en omdat bedoeld dispositief niet onderscheiden was van datgene dat door het middel was aangevallen wijl daartegen om de voren aangeduide redenen niet kon worden opgekomen met een ontvankelijke voorziening, door welke partij ook. Maar dergelijke vernietiging neemt geen stelling t.a.v. de redenen welke bedoeld dispositief staafden.

Het Hof heeft dienvolgens op 14 juni 1963 geen stelling genomen t.a.v. de wettelijkheid van de « huwelijksclause ».

1. Het probleem van de procedure. Dienen de Verenigde Kamers van het Hof over de thans voorgestelde middelen uitspraak te doen?

Het enige voorgestelde middel dat ingevolge artikel 1119 van het Gerechtelijk Wetboek (art. 1 van de wet van 7 juli 1865) de zaak in de bevoegdheid van de Verenigde Kamers van het Hof brengt is het eerste.

Moeten de andere twee echter ook aan dezelfde Verenigde Kamers voorgelegd worden?

Een arrest van 12 april 1836 ⁽³⁾ ⁽⁴⁾ spreekt zich uit voor de bevoegdheid van de Verenigde Kamers voor het geheel. Het beslist immers: « attendu que le pourvoi attaque l'arrêt rendu par la Cour d'assises d'Anvers par le même moyen pour lequel l'arrêt précédent de la Cour d'assises du Brabant a été annulé ce qui suffit pour que la Cour de cassation, chambres réunies, soit saisie de l'affaire et par suite, soit compétente pour juger toutes les questions relatives au pourvoi ».

Het Franse Hof van cassatie beslist integendeel dat de Verenigde Kamers uitsluitend uitspraak doen over de middelen die ook aangevoerd werden voor de eerste voorziening en ook de gewone kamers van de andere middelen kennis nemen ⁽⁵⁾.

Het zal het Hof niet ontgaan dat toen zijn bovenaangehaald arrest gevelde wet nog niet bepaald had (wet van 7 juli 1865) (thans art. 1120 van het Gerechtelijk Wet-

boek) dat: « wordt de tweede beslissing vernietigd op dezelfde gronden als bij de eerste cassatie dan voegt de feitenrechter naar wie de zaak verwezen is, zich naar de beslissing van het Hof van cassatie betreffende het door dit Hof beslechte rechtspunt ».

Op 12 april 1836 waren de artikelen 23, 24 en 25 van de wet van 4 augustus 1832 nog van toepassing, die luiden:

Art. 23: « Lorsqu'après une cassation, le second arrêt ou jugement est attaqué par les mêmes moyens que le premier, la cause est portée devant les chambres réunies qui jugent en nombre impair. Si la Cour annule le second arrêt ou jugement, il y a lieu à interprétation ».

Art. 24. « Le procureur général transmet les jugements et arrêts au gouvernement qui provoque une loi interprétative ».

Art. 25. « Jusqu'à ce que cette loi ait été rendue, il est sursis au jugement de la cause par la Cour ou par le tribunal auquel elle est renvoyée. Les cours et tribunaux sont tenus de se conformer à la loi interprétative, dans toutes les affaires non définitivement jugées ».

De twee stelsels — dat van de wet van 1832 en dat van de wet van 1865 of van het Gerechtelijk Wetboek — vertonen een zeer groot verschil. Tot in 1865 was het tweede arrest van het Hof, alhoewel in Verenigde Kamers gevelde, voor de feitenrechter niet bindend. Het behoorde aan de wetgevende Macht zich uit te spreken en deze kon zowel de interpretatie van het rechtspunt, aangenomen door de feitenrechter wiens beslissing vernietigd werd, beaamen als die van de Verenigde Kamers van het Hof.

In het huidige stelsel is de beslissing van de Verenigde Kamers definitief en bindend voor de rechter naar wie de zaak verwezen wordt.

Dit verschil is m.i. van die aard dat het samen met een ander reden de wijziging van het door het arrest van 1836 gehuldigde stelsel en de aanneming van het stelsel van het Franse Hof van cassatie dient te rechtvaardigen. Immers:

1° Indien het stelsel van 1836 in stand gehouden werd zou dit als gevolg hebben dat de Verenigde Kamers opnieuw een rechtspunt zouden dienen te onderzoeken waaromtrent zij reeds stelling genomen hebben bij de uitspraak over een middel dat aan het Hof in dezelfde zaak, nog niet eerder voorgelegd werd. In dit geval toch — eerste cassatie — is de feitenrechter niet verplicht zich bij de beslissing van het Hof neer te leggen. Hij vermag dus aan het opgeworpen rechtspunt een andere oplossing te geven dan die welke door het Hof van cassatie werd aangenomen.

Is het werkelijk opportuun dat hetgeen een eerste maal door de Verenigde Kamers werd beoordeeld opnieuw door hen onderzocht wordt? Een dergelijke toestand lijkt mij strijdig met wat de wetgever steeds ⁽⁶⁾ gewild heeft: het Hof neemt kennis van de voorzieningen in een van zijn beide kamers samengesteld uit vijf raadsleden (tot in 1954: zeven raadsheren) en pas wanneer de feitenrechter, naar wie de zaak verwezen werd, de zienswijze van het Hof niet beaamt, dient wegens dit conflict tussen een kamer van het Hof en deze rechter, een anders samengesteld rechtscollege op te treden, nl. de Verenigde Kamers.

2° De wetgever heeft gewild dat na een eerste beslissing van het Hof de rechter naar wie de zaak verwezen wordt opnieuw grondig en volkomen onafhankelijk hetzelfde rechtspunt onderzoekt.

Deze vrijheid, dit nieuw en grondig onderzoek, na o.a. kennis genomen te hebben van de kritiek en de opwerpingen van de partij die door het Hof in het ongelijk is gesteld, werden door de wetgever beschouwd als nuttig voor een correcte en adekwate uitlegging van de rechtsnormen en derhalve als bevorderlijk voor een degelijke rechtsbedeling.

Deze vrijheid van de rechter wordt begunstigd door het feit dat hij weet dat de eerste beslissing van het Hof slechts door vijf leden ervan genomen werd en dat zijn anderluidende zienswijze zal onderzocht worden door het Hof, an-

ders samengesteld en ditmaal bestaande uit ten minste zeventien leden.

Zulke vrijheid zou m.i. aanzienlijk ingeperkt worden en de kans om de zienswijze van het Hof te doen veranderen zou zeker niet gediend zijn indien de andersluidende beslissing van de feitenrechter opnieuw zou onderworpen worden aan de censuur van dezelfde kamer die geheel of ten dele samengesteld kan worden op dezelfde wijze als wanneer zij van de eerste voorziening kennis nam.

Overigens zou in dat geval het door de wetgever gewilde stelsel niet nageleefd worden: in geval van tegenstrijdige opvatting tussen de feitenrechter en het Hof dient het probleem dat een eerste maal door vijf magistraten van het Hof opgelost werd door ten minste zeventien magistraten opnieuw onderzocht te worden.

Het stelsel van de wet van 1865, overgenomen door het Gerechtelijk Wetboek, vertoont een zeer groot verschil met datgene dat door de wet van 1832 werd georganiseerd en dat door het reeds aangehaald arrest van 1836 nog werd geïnterpreteerd.

Vóór 1865 was de beslissing van het Hof, zelfs door de Verenigde Kamers geveld, nooit definitief; de rechter naar wie de zaak verwezen werd was geenszins verplicht zich te voegen naar deze beslissing. De wetgever moest nog zijn woord zeggen en hij kon zowel de zienswijze van de feitenrechter als die van het Hof beamen. De laatste instantie was de wetgever en niet het Hof.

Thans is de beslissing van het Hof op een tweede voorziening definitief en bindend. Het is derhalve geboden dat, om de vrijheid waarvan hierboven gewag en de dialoog tussen de feitenrechter en het Hof mogelijk te maken of ten minste te begunstigen, het eerste onderzoek van een middel aan een gewone kamer toevertrouwd wordt en dat de Verenigde Kamers alleen dan optreden wanneer de beslissing van de rechter naar wie de zaak verwezen werd niet te verenigen is met het verwijzend arrest.

Besluit: het tweede en het derde middel dienen door de eerste kamer onderzocht te worden. Indien deze kamer ofwel ze ongegrond zou bevinden ofwel van oordeel zou zijn dat ze dienen ingewilligd te worden, dan zal zij, zonder zich uit te spreken over de verwerping van de voorziening of de vernietiging van de bestreden sententie, de zaak naar de Verenigde Kamers verwijzen. Immers indien deze kamers — uitsluitend bevoegd om kennis te nemen van het eerste middel — van mening zouden zijn dat dit middel gegrond blijkt, zouden zij het dispositief waartegen het eerste middel gericht is, vernietigen en beslissen dat uit kracht van artikel 1120 van het Gerechtelijk Wetboek de rechter naar wie de zaak zou verzonden worden zich *dienaangaande* naar de beslissing van het Hof dient te voegen.

Enkel de Verenigde Kamers zijn bevoegd om een dergelijke beslissing te nemen. Betreffende de middelen welke door de eerste kamer onderzocht werden, zal het arrest van de Verenigde Kamers de noodzakelijke gevolgen afleiden uit het door deze eerste kamer gewezen arrest: de verwerping uitspreken van het tweede en het derde middel indien zij ongegrond bevonden werden, en de gewone vernietiging uitspreken van de door deze middelen aangevallen beslissing indien zij gegrond bevonden werden.

Ook al zou de eerste kamer de laatste middelen gegrond achten, toch zou de zaak naar de Verenigde Kamers dienen te worden verwezen, daar het dispositief dat aan verweerder schadevergoedingen toekent wettelijk gerechtvaardigd zou kunnen worden indien de Verenigde Kamers, terugkomende op de beslissing van het arrest van 14 juni 1963, het eerste middel ongegrond zouden bevinden.

Het lijkt mij niet mogelijk voor te stellen dat de Verenigde Kamers *eerst* — dus vóór het optreden van de eerste kamer — over het eerste middel uitspraak zouden doen.

Indien weliswaar de Verenigde Kamers zouden beslissen dat het eerste middel ongegrond is, zou het onderzoek van het tweede en het derde middel onnodig worden, daar de bestreden beslissing wettelijk gerechtvaardigd zou zijn door het dispositief dat, in deze veronderstelling, ten onrechte door het eerste middel aangevallen werd.

Maar in de andere veronderstelling (gegrondheid van het eerste middel) zouden de Verenigde Kamers zich niet kunnen uitspreken nopens de verwerping van de voorziening of de vernietiging van de sententie daar de door het tweede en het derde middel aangevallen beslissingen de sententie wettelijk kunnen rechtvaardigen indien deze middelen ongegrond bevonden worden.

Zo de eerste kamer integendeel van mening zou zijn dat deze middelen ook gegrond zijn, zou zij niet kunnen bevelen dat de rechter naar wie de zaak verwezen wordt zich zal moeten voegen naar hetgeen de Verenigde Kamers beslist hebben. Alleen deze Kamers kunnen zulke beslissing nemen. Een *nieuwe* verwijzing naar de Verenigde Kamers zou derhalve geboden zijn.

Indien de eerste kamer eerst het tweede en het derde middel onderzoekt, worden deze verwickelingen vermeden.

II. Is de bepaling van een arbeidsovereenkomst naar welke het in het huwelijk treden van de werknemer een einde maakt aan de overeenkomst steeds nietig?

Ja, beslist de bestreden sententie omdat «het vrije recht op huwelijk een fundamenteel persoonlijkheidsrecht is dat de openbare orde raakt en niet vatbaar is voor vervreemding noch...» en dat een dergelijke clause «min of meer een aansporing is voor de betrokken bediende, die haar (of zijn) betrekking niet wil verliezen, om van het voorgenomen huwelijk af te zien en in concubinaat te gaan leven».

Deze zienswijze kan m.i. niet bijgetreden worden; zij is te absoluut: sommige overeenkomsten die zulke clause inhouden kunnen gewis als strijdig met artikel 6 van het Burgerlijk Wetboek beschouwd worden, maar andere dienen rechtsgeldig geacht te worden.

Op 27 april 1967 (?) werd een wetsontwerp ingediend tot wijziging van de wetgeving betreffende de arbeidsovereenkomsten; de artikelen 5, 24 en 33 van dit ontwerp luiden dat nietig zijn de bedingen waarbij bepaald wordt dat het huwelijk van de werkmán, van de bediende of van de aangeworvene voor de dienst op binnenschepen een einde maakt aan de overeenkomst.

De Regering wenst zich aldus te schikken naar de aanbeveling nr. 119 van de Internationale Arbeidsconferentie te Genève op 26 juni 1963 aangenomen die bepaalt dat de echthetlijke staat geen geldige reden tot ontslag is (8).

Maar dit ontwerp is nog geen wet. Thans dient derhalve nog steeds onderzocht te worden of in het huidig positief recht altijd strijdig zijn met dat persoonlijkheidsrecht en in het bijzonder met artikel 6 van het Burgerlijk Wetboek, het contract of het reglement — voor degene die onder een reglementair statuut staat — die bepalen dat de dienst of het ambt een einde neemt op het ogenblik van het huwelijk van de werknemer of van de ambtenaar.

Overigens dient aangestipt te worden dat, wanneer bedoeld ontwerp een wet zal geworden zijn, de toestand in het openbaar ambt niet door deze wet zal geregeld worden. En thans dienen beide toestanden te zamen onderzocht te worden.

Er wordt vaak gezegd en geschreven dat overeenkomsten die, zoals ten deze, bepalen dat het contract een einde neemt bij het huwelijk van de bediende, een contract is met een celibaatsclause of met een clause van niet-huwelijk. Zo immers luidt ook de aangevallen sententie (Overwegende dat appellante terecht de nietigheid van een dergelijk huwelijksclusule «clause de célibat» opwerpt).

Een paar verduidelijkingen lijken mij derhalve noodzakelijk.

Een overeenkomst waarin bedongen zou worden dat een der partijen zich ertoe verbindt niet te huwen of dit voor een bepaalde periode niet te doen, zou natuurlijk strijdig zijn met artikel 6; de persoonlijkheidsrechten zijn niet vatbaar voor overeenkomsten; men vermag deze rechten niet te vervreemden.

Het contract dat ten deze tussen partijen aangegaan werd verschilt enenmale van dergelijke overeenkomst.

De partijen hadden niet bedongen dat een van hen niet in het huwelijk zou treden of geen huwelijk zou aangaan voor een bepaalde periode, maar uitsluitend dat het contract een einde zou nemen bij huwelijk van de bediende. Dit is niet louter een nuancering maar een wezenlijk verschil; de vrijheid om in het huwelijk te treden blijft volledig bestaan, maar de bediende verbindt zich vrijelijk ertoe zijn betrekking te verlaten vanaf het tijdstip van zijn huwelijk. Is het verlies van de betrekking de sanctie wegens het aangaan van het huwelijk? Geenszins; dit verlies is het gevolg van een vrij aangegane overeenkomst die de vrijheid in het huwelijk te treden onverkort liet maar die bepaalde, wat niet uiteraard strijdig is met artikel 6 van het Burgerlijk Wetboek dat de staat van gehuwde onverenigbaar is met de functie.

De burger die vrijelijk ambtenaar wordt, heeft, zolang hij zijn functies bekleedt, niet de volle mogelijkheid om sommige rechten o.a. publieke rechten uit te oefenen, omdat een volledige vrijheid dienaangaande het openbaar belang zou kunnen krenken.

De bekleding van een openbaar ambt is vanzelfsprekend, deswege, niet strijdig met de goede zeden. De ambtenaar heeft zijn benoeming vrij aanvaard en indien hij wenst zijn rechten en vrijheden op dezelfde wijze als de andere burgers uit te kunnen oefenen, staat het hem vrij zijn ontslag in te dienen.

Een overeenkomst die bepalen zou dat de functie van werknemer onverenigbaar is met de staat van gehuwde, omdat volgens de bewoordingen zelve van het contract of de bedoelingen der partijen, deze beiden of een hunner vijandig staan tegenover de instelling en b.v. het concubinaat of vrije verbindingen wensen te begunstigen... zou natuurlijk strijdig zijn met de openbare orde.

Dit is geenszins wat de overeenkomst, ten deze tussen partijen aangegaan, bedingt of beoogt. De bestreden sententie vergist zich ook m.i. wanneer zij overweegt dat bedoelde overeenkomst tot een « concubinaat » leidt of dit begunstigt.

Een dergelijke overeenkomst kan aangegaan worden omdat geoordeeld wordt dat de bezorgdheid en de verantwoordelijkheid voor een gezin, de vereisten en wensen van het samenleven met een andere persoon, de « onbeschikbaarheid » die eruit voortvloeit, niet verenigbaar zijn met de vrijheid waarover hij die de bediening bekleedt moet kunnen beschikken. Deze vrijheid kan evengoed beperkt worden door een vrije verbinding van de bediende, een « concubinaat » als door een huwelijk. Een dergelijke overeenkomst kan dus, in de bedoeling der partijen, beide toestanden als onverenigbaar met de uitoefening van de functie beschouwen. Een arbeidscontract echter dat uitdrukkelijk of impliciet als ontbindende voorwaarde het aangaan van een huwelijk zou bedingen maar de vrije verbinding van de werknemer zou toestaan... zou m.i. in de meeste gevallen strijdig met de openbare orde kunnen geacht worden.

Om de aard van de thans onderzochte clause in abstracto te kunnen beoordelen dient ook rekening gehouden te worden met dergelijke clauses die op uitdrukkelijk verzoek van een bediende in het contract zouden opgenomen worden, ten einde het recht te hebben vanaf het ogenblik zelf van zijn huwelijk zich volledig ter beschikking van zijn gezin te kunnen stellen.

Het lijkt mij duidelijk dat een dergelijk beding dat het huwelijk en het vervullen van de daaruit voortvloeiende

plichten mogelijk maakt bezwaarlijk als strijdig met de openbare orde of de goede zeden kan beschouwd worden. Dit volstaat reeds, meen ik, om aan te tonen dat het onwettelijk is te beslissen dat al de bedingen die een ambt of een dienstcontract doen eindigen wegens het huwelijk steeds onverenigbaar zijn met artikel 6 van het Burgerlijk Wetboek.

Gelijkaardige beschouwingen worden in het erfenisrecht en in zake schenkingen goedgekeurd: een legaat of een schenking, die aan een weduwe of een gescheiden vrouw gedaan wordt voor het geval dat zij geen nieuw huwelijk zou aangaan worden rechtsgeldig geacht wanneer deze voorwaarde bedongen werd om de belangen van de kinderen van deze vrouw te vrijwaren⁽⁹⁾. Als wettelijk wordt ook beschouwd het legaat of de schenking ten voordele van een ongehuwd meisje omdat de erflater of de schenker redenen had een bijzonder inkomen aan dat meisje te geven juist omdat zij geen steun van een echtgenoot genoot, een reden die zal wegvallen indien zij naderhand toch in het huwelijk treedt, waardoor zij in dezelfde toestand komt als de andere personen aan wie de schenker of de erflater ook wenst een blijk van bezorgdheid te geven⁽¹⁰⁾.

In beide gevallen wordt het huwelijk niet verboden of belet, net zoals in het geval van een arbeidscontract dat de huwelijksclause inhoudt, maar een voordeel — of een ambt of een functie — zullen in geval van huwelijk verdwijnen om redenen die dikwijls noch de openbare orde noch de goede zeden krenken.

Andere vergelijkingen kunnen nog dienstig zijn. De juridische gelijkheid van man en vrouw is thans een beginsel in ons positief recht dat zelfs als van openbare orde kan beschouwd worden. Principeel kunnen mannen en vrouwen derhalve toegelaten worden tot al de functies en al de ambten; een discriminatie, uitsluitend gesteund op het geslacht, is nietig. Maar dit belet niet dat, om redenen ontleend ofwel aan de noodzakelijkheden die voortvloeien uit de bedrijvigheid ofwel uit het belang van de man of de vrouw, sommige ambten of functies aan een van beide seksen onzegd worden. Dit nemen én de rechtspraak én de wetgeving aan. Het Italiaanse Hof van cassatie heeft in 1960 beslist dat een ambt of een bediening aan een man of een vrouw kon voorbehouden worden wanneer de aard van de bedrijvigheid, de prestaties die eraan verbonden zijn, de omstandigheden van de uitoefening ervan dergelijk onderscheid wettigen.

Professor Mast⁽¹¹⁾ schrijft: verwijzend o.a. naar arresten van de Raad van State: « de benoemende overheid, die voor de goede werking van de dienst instaat, kan... rechtsgeldig beslissen dat een bepaald ambt, naar gelang van de behoeften van die dienst, door een man of door een vrouw zal worden bekleed als de eisen van de openbare dienst het onderscheid wettigen. Beslissingen die alleen mannen voor het ambt van Rijkswachtofficier of van mijn-ingenieur of van de bediening van grafmaker of van slachthuisarbeider, of alleen vrouwen voor betrekkingen van stenotypiste of telefoniste in aanmerking laten komen zijn voorzeker niet onverenigbaar met het beginsel van de gelijkheid voor de wet, hoe breed men het ook moge opvatten ».

Het koninklijk besluit nr. 40 van 24 oktober 1967 beslist dat nachtarbeid principeel niet mag verricht worden door werknemers; uitzonderingen worden vastgesteld door dit besluit en door het koninklijk besluit van 24 december 1968 tot vaststelling van maatregelen ter uitvoering van het eerstgenoemde.

Zou het opgaan een reglement af te te keuren dat voor de functie van bewaarder in een mannengevangenis allen mannen in aanmerking laat komen?

Indien wij nu terugkeren naar het probleem van de bepalingen die het ambt of de bediening doen eindigen in geval van huwelijk, moeten wij ook vaststellen, enerzijds, dat in zekere gevallen de huwelijksstoestand onverenigbaar kan

zijn met de aan bepaalde functies verbonden verplichtingen of ze althans bemoeilijkt en, anderzijds, dat hierdoor het recht om vrijelijk in het huwelijk te treden geenszins wegvalt of beperkt wordt daar de belanghebbende deze vrijheid behoudt, nu slechts het recht om de functie uit te oefenen ingeperkt wordt.

Al de gevallen te onderzoeken waarin bedoelde onvermogelijkheid of ongepastheid kan optreden is niet doenlijk, maar iedereen, meen ik, beseft o.a. dat sommige functies die een volledige beschikbaarheid voor de te vervullen functies vereisen bezwaarlijk aan gehuwde personen kunnen toevertrouwd worden, en ook dat bepaalde ambten uiteraard niet kunnen worden opgedragen aan personen die gehuwd zijn met een man of een vrouw die het gezag, het prestige of zelfs het vervullen van de functie in het gedrag brengt of bemoeilijkt.

Men beroept zich zeer vaak op een arrest, geveld op 30 april 1963 door het Hof van beroep te Parijs ⁽¹²⁾ ⁽¹³⁾ om eruit af te leiden dat een beding dat de arbeidsovereenkomst doet eindigen wanneer de werknemer in het huwelijk treedt, *steeds* nietig is. Maar dat rechtscollège is geenszins zo absoluut geweest. Het overwoog: « *Considérant que le droit au mariage est un droit individuel d'ordre public qui ne peut se limiter ni s'aliéner; qu'il en résulte, que dans le domaine des rapports contractuels de droit privé à titre onéreux... la liberté du mariage doit, en principe, être sauvegardée et qu'à moins de raisons impérieuses évidentes, une clause de non convol doit être déclarée nulle comme attentatoire à un droit fondamental de la personnalité... Considérant en outre que l'une des raisons invoquées par la compagnie pour justifier la condition résolutoire de non mariage étant l'incompatibilité de l'état de grossesse avec un service en vol, il apparaît qu'une telle clause a pour but avoué et pour effet d'éluider les dispositions légales d'ordre public et assortie de sanctions pénales, qui interdisent le licenciement des femmes enceintes...* ».

Zowel in het buitenland als in België hebben een aantal reglementen, met het oog op het openbaar belang en o.a. het gezag, de doeltreffendheid der werking van het openbaar ambt ofwel bepaald dat het huwelijk een einde maakt aan de uitoefening van de functie of de omstandigheden waaronder zij zal uitgeoefend worden verandert, ofwel dat een toestemming vereist is om in het huwelijk te mogen treden. Men kan, meen ik, bezwaarlijk beweren dat deze reglementen de openbare orde krenken...!

In Frankrijk, beslist het decreet van 15 oktober 1951 dat het huwelijk een einde maakt aan de functies van de leden van het vrouwelijk personeel der « *convoyeuses de l'air* » die in het leger vrijwilligers zijn.

Het Belgisch koninklijk besluit van 25 april 1956 tot vaststelling van het statuut der personeelsleden van het Ministerie van Buitenlandse Zaken en Buitenlandse Handel bepaalt:

1° de gehuwde vrouwen worden niet toegelaten tot de « *carrière buitenlandse dienst* » (art. 5).

2° « *wordt ambtshalve en zonder opzegging uit zijn functie ontslagen de mannelijke ambtenaar die een persoon van vreemde nationaliteit huwt zo deze laatste weigert de nationaliteit van haar echtgenoot aan te nemen of weigert van haar oorspronkelijke nationaliteit af te zien...* » (art. 21)

3° « *de vrouwelijke ambtenaren wier echtgenoot de Belgische nationaliteit niet bezitten, kunnen ter beschikking gesteld worden wegens ambtsontheffing in het belang van de dienst* » (art. 21).

Het decreet van 16 juni 1808 dat van toepassing is in België en door de Raad van State meermalen geïnterpreteerd werd ⁽¹⁴⁾ beslist dat de officieren van het leger de toelating van de hiërarchische overheid moeten bekomen alvorens in het huwelijk te mogen treden. Dit wordt door het openbaar belang vereist, Zou er immers kunnen geduld worden dat een officier in het huwelijk treedt met een

vrouw die met de vijand samengewerkt heeft of voornemens is ermee samen te werken?

Besluit: Een conventioneel beding of een bepaling van een reglement die beslissen dat het huwelijk de functie doet eindigen kan niet gelijkgesteld worden met een overeenkomst die de vrijheid in het huwelijk te treden beperkt of afschaft. Dergelijke bedingen en bepalingen laten deze vrijheid bestaan; in de uitoefening van de functie wordt echter een beperking aangebracht.

Zulke bedingen en bepalingen die nochtans uitsluitend zouden bestaan om gehuwde personen in een minder voordelige toestand te brengen dan de andere of die zelfs door geen enkele reden eigen o.a. aan de functie, gerechtvaardigd worden, zijn van die aard dat ze de instelling van het huwelijk krenken en zijn derhalve, in onze opvatting, strijdig met de openbare orde.

Omgekeerd dienen als wettig te worden beschouwd zulke bepalingen of bedingen die door de noodwendigheden van het ambt of de functie vereist worden.

De bestreden sententie die voor recht zegt dat zij altijd met de openbare orde strijdig zijn, heeft de wet geschonken en het tweede middel is derhalve gegrond.

III. Het derde middel.

De bestreden sententie verklaart het betwist beding ook nietig om de reden dat het geen vrij aangegane verbintenis gold, en zij steunt deze beslissing op de overweging dat het verweerster, als werkneemster een economisch zwakkere partij zijnde, niet mogelijk was in alle vrijheid de bewuste clausule te aanvaarden of te weigeren en vooral niet te weigeren wilde zij het risico niet lopen haar betrekking te verliezen.

Eiseres doet terecht gelden dat deze beslissing artikel 1109 van het Burgerlijk Wetboek schendt.

Het lijkt mij overbodig daaromtrent nader uitleg te geven.

Algemeen besluit - Het tweede en het derde middel zullen gegrond verklaard worden en de zaak tot onderzoek van het eerste middel naar de Verenigde Kamers van het Hof verwezen worden.

(1) Bull. en Pasic. 1963, I, 1083.

(2) a) Nicole Jeanmart en Fernand Coupé schrijven: « l'arrêt rendu par la Cour de cassation le 14 juin 1963... décide que la clause de célibat est valable, si elle a été signée sans contrainte morale et qu'elle n'est pas considérée comme immorale, contraire à l'ordre public et aux bonnes mœurs » (« La clause de célibat, le pour et le contre » *Annales de droit* - Revue trimestrielle de droit belge, Tome XXVII - 1967, p. 303).

b) In de memorie van toelichting bij het wetsontwerp 407 (1966-1967) - Kamer van Volksvertegenwoordigers - staat te lezen (blz. 6); « in de huidige stand van de wetgeving heeft de rechtspraak... de geldigheid erkend van de bedingen waarbij het huwelijk een einde stelt aan de arbeidsovereenkomst (Cass. 14 juni 1963, T.S.R., blz. 262) » (Het gedrukte stuk n° 270 - N 1 - Kamer van Volksvertegenwoordigers - zitting 1968-1969 - bepaalt dat dit ontwerp, vervallen ingevolge de ontbinding der Kamers op 1 maart 1968, overeenkomstig de wet van 20 december 1968 bij de Kamer aanhangig blijft).

(3) Bull. en Pasic. 1836, I, 300.

(4) Men raadplege ook cass. 27 november 1957 (Bull. en Pasic. 1958, I, 330) (arresten van het Hof 1958, 193).

(5) Men raadplege o.a. Cass. fr. Chambre criminelle 23 febr. 1949, Bull. crim. 1949, blz. 105, n° 69 en Cass. F. Chambres civiles, Section sociale 15 oct. 1964, Bull. des arrêts, quatrième partie, n° 676, p. 555.

(6) Uitgezonderd nochtans wat de kennisneming van de voorzieningen tegen de arresten van de Raad van State betreft.

(7) Kamer van Volksvertegenwoordigers - zitting 1966-1967 - Gedr. St. nr 407, n° 1. Niettegenstaande de ontbinding van de Kamers op 1 maart 1968, blijft thans het ontwerp bij de Kamer aanhangig overeenkomstig de wet van 20 december 1968.

- (8) Gedr. St. nr 407 - n° 1 - blz. 7.
 (9) De Page. Traité T. VIII, I, nis 334 en 286.
 (10) De Page. Traité T. VIII, I, nis 334 en 386.
 (11) Overzicht van het Belgisch Grondwettelijk recht - 1963 - blz. 374. Men raadplege artikel 3 van het verdrag betreffende de politieke rechten van de vrouw afgesloten op 31 maart 1953 te New York (goedgekeurd door de wet van 19 maart 1964) dat bepaalt: « Vrouwen hebben op gelijke voet met de mannen en zonder enige discriminatie hetzelfde recht als de mannen om alle openbare betrekkingen te bekleden en om alle openbare ambten uit te oefenen die in de nationale wetgeving zijn voorzien ».
 (12) Rec. Dalloz 1963 - 428.
 (13) Op voorziening tegen dit arrest heeft het Hof van cassatie - sociale kamer - door arrest van 7 juni 1967 (Bull. civ. 1967, IV, nr 460, p. 387) de zaak naar het Tribunal des Conflits verwezen. Dit rechtcollege heeft op 15 januari 1968 beslist (Recueil Dalloz-Sirey 1969 - 102) « Il est déclaré que les juridictions administratives sont compétentes pour apprécier la légalité des dispositions du règlement en date du 20 avril 1959 par lequel la compagnie Air France a fixé les conditions de travail du personnel navigant commercial » (Het art. 72 van bedoeld reglement bepaalt: « le mariage des hôteses de l'air entraîne de la part des intéressées la cessation de leurs fonctions »). (zie ook Revue de droit public et de sciences politiques juillet-août 1968, p. 902).
 (14) Arresten van 29 juli 1949, Pasie. 1949, IV, 14, 14 december 1951 Rec. Jurisprudence D. A et C.E. 1952, p. 178...

Arrest.

Het Hof,

Gehoord het verslag van Raadsheer Hallemans en op de conclusie van de Heer F. Dumon, Advocaat-generaal;

Gelet op de bestreden sententie van de Werkrechtssraad van beroep te Brussel, op verwijzing op 20 januari 1967 gewezen;

Gelet op het arrest van het Hof van 14 juni 1963 dat de zaak naar bedoelde Werkrechtssraad verwezen heeft;

Overwegende dat, nadat tussen partijen, een arbeids-overeenkomst voor bedienden gesloten werd, welke onder meer het beding bevat dat het gebeurlijk huwelijk van verweerster aan de overeenkomst een einde stelde, en nadat, toen verweerster in het huwelijk trad, eiseres, op dit beding steunend, aan verweerster liet weten dat naar haar opvatting de overeenkomst een einde had genomen, verweerster eiseres voor het arbeidsgerecht deed dagvaarden; dat op 20 juni 1961, de Werkrechtssraad van beroep te Antwerpen eiseres veroordeelde tot het betalen van schadevergoeding aan verweerster wegens doorzending zonder opzegging in strijd met de bepalingen van artikel 22 van de gecoördineerde wetten betreffende het arbeidscontract voor bedienden; dat eiseres zich in cassatie voorzag; dat het Hof, in zijn arrest van 14 juni 1963 beslist dat het litigieus contract een ontbindende voorwaarde zonder terugwerkende kracht inhield en dat het, door het vervullen zelf van die voorwaarde, te niet ging zonder dat een wilsuitdrukking van een van de partijen, zoals een opzegging, vereist was, wijze van te niet gaan van de overeenkomst die vreemd is aan de bij de artikelen 14, 18 en 20 van de gemelde gecoördineerde wetten bepaalde gevallen, zoals ook aan de bepalingen van artikel 22 van die wetten vreemd is de ten deze bedongen ontbindende voorwaarde, zodat de toen bestreden sententie artikel 1134 van het Burgerlijk Wetboek geschonden had;

Overwegende dat, na cassatie en op verwijzing, de thans bestreden sententie eiseres opnieuw veroordeelt tot dezelfde schadevergoeding als deze door de sententie van 20 juni 1961 uitgesproken; dat deze sententie haar beslissing op de volgende drie gronden staft:

Dat zij, ten eerste, doet gelden dat het niet wettelijk is een ontbindende voorwaarde op te nemen in een arbeids-overeenkomst voor bedienden van onbepaalde duur, daar aan een dergelijke overeenkomst slechts wettelijk een einde kan gesteld worden hetzij door opzegging, hetzij wegens zwaarwichtige redenen, hetzij wegens langdurige

ziekte, en dat het besproken beding, zoals elk beding dat ertoe strekt de bediende te beroven van de voordelen verbonden aan de wettelijke opzegging of van de wettelijke opzeggingsvergoeding, nietig is;

Dat zij, ten tweede aanvoert dat de bedoelde clause eveneens nietig is daar zij de vrijheid om in het huwelijk te treden, fundamenteel persoonlijkheidsrecht dat de openbare orde aanbelangt en dat niet vatbaar is voor vervreemding of verminking, belemmert, zodat deze clause, ingevolge de bepalingen van artikel 6 van het Burgerlijk Wetboek als nietig en onbestaand moet beschouwd worden, dat ze daarenboven strijdig is met de goede zeden daar zij een aansporing is voor de betrokken bediende, die haar betrekking niet wil verliezen, om van het voorgenomen huwelijk af te zien en in concubinaat te gaan leven;

Dat zij, ten derde en ten slotte, beslist dat, ten deze, het betwist beding niet het karakter heeft van een vrij aangegane verbintenis daar het verweerster, als werkneemster en dus economisch zwakke partij, niet mogelijk maakt om in alle vrijheid de betwiste clause te aanvaarden of te weigeren;

Overwegende dat ieder van deze gronden op zichzelf, indien ze wettelijk bevonden worden, voldoende zou zijn om de beslissing wettelijk te rechtvaardigen en dat elkeen van deze gronden het voorwerp van een middel uitmaakt;

Overwegende dat de beslissing welke het voorwerp van het middel uitmaakt niet te verenigen is met het verwijzend arrest van 14 juni 1963;

Dat het middel hetzelfde is als het middel dat ingewilligd werd door voormeld arrest;

Dat het derhalve dient onderzocht te worden door de Verenigde Kamers van het Hof;

Overwegende echter dat het tweede en het derde middel niet tot de bevoegdheid van de Verenigde Kamers behoren en derhalve door de eerste Kamer dienen onderzocht te worden;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 6, 1134 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat de bestreden sententie beslist heeft dat het beding, in de kwestieuze dienstovereenkomst ingelast, en waarbij het in huwelijk treden van verweerster als een beëindiging van het contract beschouwd werd, als nietig en onbestaande moest beschouwd worden, om reden dat het tegen de openbare orde en strijdig is met de goede zeden, daar het een aansporing is voor de betrokken bediende, die haar betrekking niet wil verliezen om van een voorgenomen huwelijk af te zien en in concubinaat te gaan leven,

terwijl de kwestieuze ontbindende voorwaarde door de werkgever bedongen met het oog op de goede gang van zijn onderneming niet a priori als immoreel of strijdig met de openbare orde of de goede zeden dient beschouwd te worden, in de zin van artikel 6 van het Burgerlijk Wetboek,

terwijl een dergelijke clause slechts als immoreel zou kunnen beschouwd worden waar het opzet bewezen zou zijn immorele doeleinden na te streven,

terwijl de stelling van de rechter er op neerkomt een werkgever te verplichten een gehuwde vrouw in zijn dienst te houden, zelfs wanneer hij de mening is toegedaan dat een gehuwde vrouw de haar opgelegde dienstprestaties niet behoorlijk zal kunnen uitvoeren,

terwijl geen enkele wettelijke beschikking of rechtsregel de werkgever van zijn recht berooft zelf te oordelen over de onverenigbaarheid van de staat van gehuwde of ongehuwde vrouw met de normale uitvoering van een bepaald bediendencontract,

terwijl alleszins de bestreden sententie niet vastgesteld heeft dat de partijen of een van de partijen de bedoelde huwelijksclause in de overeenkomst ingelast hadden met het opzet daardoor immorele doeleinden na te streven,

terwijl de bestreden sententie dus niet wettelijk gemotiveerd voorkomt, naar luid van artikel 97 van de Grondwet, terwijl bij gebreke van bewijs dat de kwestieuze overeenkomst niet wettelijk gesloten werd, zij volgens artikel 1134 van het Burgerlijk Wetboek als wet gold voor degenen die ze hadden aangegaan,

terwijl de bestreden sententie artikel 1134 geschonden heeft door te weigeren de ontbindende voorwaarde toe te passen :

Overwegende dat zo een conventioneel beding, naar luid waarvan een arbeidsovereenkomst een einde zal nemen bij het huwelijk van een der partijen strijdig kan zijn met de openbare orde of de goede zeden en derhalve bij toepassing van artikel 6 van het Burgerlijk Wetboek nietig is, dergelijke bedingen die onder andere ofwel als oorzaak hebben het huwelijk te begunstigen ofwel die door de noodwendigheden eigen aan de bediening geboden zijn, bedoelde wetsbepaling nochtans niet schenden ;

Overwegende derhalve dat door op absolute en algemene wijze te beslissen dat dergelijke bedingen steeds tegen de openbare orde of de goede zeden indruisen, de sententie de artikelen 6 en 1134 van het Burgerlijk Wetboek geschonden heeft ;

Over het derde middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 1109, 1112 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat de bestreden sententie het betwist beding nopens de ontbindende voorwaarde nietig verklaard heeft, om reden dat het geen vrij aangegane verbintenis was, en deze beslissing gestaafd heeft op de overweging dat verweerster, als werkneemster, economisch zwakke partij, niet mogelijk was om in alle vrijheid de bewuste clausule te aanvaarden of te weigeren en vooral niet te weigeren wilde zij het risico niet lopen haar betrekking te verliezen,

terwijl volgens artikel 1109 van het Burgerlijk Wetboek de toestemming van de partij die zich verbindt slechts als niet geldig kan beschouwd worden indien zij door dwaling werd gegeven, door geweld afgeperst of door bedrog verkregen,

terwijl ten deze geen sprake was van dwaling of bedrog,

terwijl bijgevolg, om de toestemming van verweerster tot de ontbindende voorwaarde als ongeldig te verklaren, de bestreden sententie moest vaststellen dat haar toestemming door geweld afgeperst werd,

terwijl de rechter enkel en alleen gewag maakte van het feit dat verweerster als werkneemster de economisch zwakke partij was en als dusdanig niet in alle vrijheid de bewuste clausule kon aanvaarden of weigeren,

terwijl deze omstandigheid geenszins van die aard is dat zij de « afpersing van haar toestemming door geweld » zou bewijzen,

terwijl de artikelen 1109 en 1112 aldus geschonden werden,

terwijl minstens de sententie onvoldoende, naar luid van artikel 97 van de Grondwet, gemotiveerd voorkomt, daar het onmogelijk kan uitgemaakt worden waarin, volgens de rechter, de feiten van geweld bestonden waarbij de toestemming van verweerster afgeperst werd :

Overwegende dat, om zijn beslissing dat de toestemming van verweerster tot de overeenkomst ongeldig is te staven, de rechter enkel doet gelden dat laatstgenoemde, als werkneemster, een economisch zwakke partij was ;

Overwegende, enerzijds, dat uit de enkele omstandigheid dat verweerster een « economisch zwakke » is niet kan besloten worden dat haar toestemming ten gevolge van dwaling, geweld of bedrog verkregen werd en dat derhalve deze toestemming niet geldig was ;

Overwegende, anderzijds, dat uit geen enkele wetsbepaling kan afgeleid worden dat de toestemming in een over-

eenkomst gegeven door een zagezegd « economisch zwakke » steeds ongeldig is ;

Om die redenen,

Het Hof,

verklaart het tweede en het derde middel gegrond en voor het overige verzendt de zaak naar de Verenigde Kamers van het Hof, die uitsluitend bevoegd zijn om het eerste middel te onderzoeken.

RAAD VAN STATE

4e Kamer. — 12 november 1968.

Voorzitter : M. A. Mast.

Raadsheren : M.M. Mees en Baeteman.

Auditeur : M. H. Lenaerts.

Talen in bestuurszaken. — Administratieve rechtscolleges. — Bevoegdheid.

Krachtens de artikelen 39, par. 1 en 44, van de gecoördineerde wetten van 18 juli 1966 op het gebruik van de talen in bestuurszaken, moeten de centrale diensten, waarbij ter zake van het gebruik der talen de Hoge Commissie voor pensioenen moet worden gerekend, en de uitvoeringsdiensten waarvan de zetel in Brussel-Hoofdstad is gevestigd en waarvan de werkkruis het ganse land bestrijkt, de zaken behandelen in de taal voorgeschreven door artikel 17, par. 1, van dezelfde wetten. Die bepaling schrijft het gebruik van de taal der streek voor wanneer de te behandelen zaak gelocaliseerd of localiseerbaar is in een bepaald taalgebied.

Volgens de parlementaire voorbereiding van de wet van 2 augustus 1963, is een zaak « gelocaliseerd » wanneer zij haar oorsprong heeft in één van de taalstreken en localiseerbaar wanneer theoretisch aanvaard wordt dat de voorwaarden verenigd zijn om ze in een bepaalde streek te localiseren.

Alleen bij afwezigheid van enig aanwijsbaar verband van een zaak met een taalgebied, mag de zaak behandeld worden in de taal van de ambtenaar aan wie ze is opgedragen.

Hoewel een zaak werd ingediend door een in Oostenrijk wonende Oostenrijker, is zij in een taalstreek gelocaliseerd wanneer zij door die vreemdeling aan de gang werd gebracht door een brief door hem gericht aan zijn vroegere, in dat gebied gevestigde werkgever, wanneer de aanvraag formeel werd ingediend in de taal van die streek door een in hetzelfde gebied gevestigde verzekeringsinstelling, en wanneer de tewerkstelling die tot staving van de aanvraag wordt ingeroepen uitsluitend in dat gebied heeft plaats gehad.

Krachtens artikel 16, par. 1, van het K.B. van 28 april 1958, neemt de achtste kamer van de hoge commissie voor pensioenen alleen kennis van de beroepen betreffende de toepassing van de internationale overeenkomsten van sociale zekerheid en van de verordeningen nrs. 3 en 4 van de Raad van de E.E.G. De Raad van State beslist van ambtswege dat, bij ontbreken van een overeenkomst inzake sociale zekerheid tussen België en Oostenrijk, staat die geen lid is van de E.E.G., de achtste kamer niet bevoegd is om kennis te nemen van het geschil betreffende het recht van een Oostenrijker op een arbeiderspensioen.

Rijksdienst voor werknemerspensioenen t./Hinterndorfer.

Arrest nr. 13.208.

Overwegende dat het beroep strekt tot vernietiging van de beslissing van 24 februari 1967 waarbij de Hoge Commissie voor pensioenen, 8e Kamer, het hoger beroep ingesteld door de verzoekende partij tegen de beslissing door de bijzondere commissie van beroep te Brussel genomen betreffende de aanspraak op arbeiderspensioen van Friedrich Hinterndorfer, niet ontvankelijk verklaart;

Overwegende dat de bestreden beslissing op 24 maart 1967 ter kennis van de verzoekende partij is gebracht;

Overwegende dat Friedrich Hinterndorfer, een in Oostenrijk wonende Oostenrijker, zich beroepend op zijn tewerkstelling van 1931 tot 1938 in een Limburgse steenkoolmijn, op 18 februari 1963 aan het bestuur van de koolmijn om bescheid vroeg over zijn recht op pensioen; dat zijn brief, vergezeld van de opgave van de geleverde prestaties, werd overgemaakt aan de «Voorzorgskas der Kempen» te Hasselt, die namens de betrokkene een aanvraag om pensioen indiende; dat bij administratieve beslissing d.d. 12 augustus 1963, gesteld in het Frans, een alleen in België betaalbaar arbeiderspensioen van 6.819 fr. werd toegekend aan de tegenpartij; dat deze in beroep kwam van die beslissing en dat de bijzondere commissie van beroep te Brussel, bij een in het Duits gestelde beslissing d.d. 24 november 1964, haar een pensioen van 8.524 fr., betaalbaar in Oostenrijk, toekende; dat de bestreden beslissing werd genomen op hoger beroep ingesteld door de verzoekende partij; dat het beroepschrift in het Nederlands was gesteld;

Overwegende dat die beslissing in het Frans is gesteld; dat zij het hoger beroep van de verzoekende partij niet ontvankelijk verklaart op grond van de considerans: «dat in het onderhavige geval moet worden aangenomen dat de administratieve beslissing door een ambtenaar van de Franse taalrol is genomen; dat, aangezien de betrokkene in Oostenrijk woont en Oostenrijker is, de proceduretaal bepaald was door de taalrol waartoe de ambtenaar behoorde, zodat moet worden erkend dat een ambtenaar van de Franse taalrol terecht een in het Frans gestelde beslissing heeft genomen; dat het bestuur derhalve geen aanleiding had om zijn beroep in het Nederlands in te dienen; dat het zodoende zonder enige reden in de loop van de procedure van de ene taal op de andere is overgegaan; dat de Hoge Commissie voor pensioenen niet anders kan dan de nietigheid van het beroep vast te stellen»;

Overwegende dat de verzoekende partij, afgezien van een middel ontleend aan de onvoldoende motivering van de bestreden beslissing, betoogt dat zij terecht, want in overeenstemming met art. 17, § 1, A - 1°, van de op 18 juli 1966 gecoördineerde wetten op het gebruik van de talen in bestuurszaken, haar beroepschrift in het Nederlands heeft gesteld, wijl de zaak in België haar oorsprong vindt in het feit dat de brief van 18 februari 1963 door de Kolenmijnen der Kempen in ontvangst werd genomen en «de activiteit van de tegenpartij in België slechts in de Kolenmijnen der Kempen werd uitgeoefend»; dat, aangezien ter zake dezelfde verplichting, wat de te gebruiken taal betreft, rust op de Hoge Commissie als op de verzoekende partij, het onderzoek naar de gegrondheid van dit betoog samenvalt met het onderzoek dat de Raad van State ambtshalve moet doen met betrekking tot de vraag of de bestreden beslissing al dan niet terecht in het Frans is gesteld;

Overwegende dat krachtens de artt 39, § 1, en 44 van genoemde gecoördineerde wetten, de centrale diensten, waarbij ter zake van het gebruik der talen de Hoge Commissie voor pensioenen moet worden gerekend, en de uitvoeringsdiensten waarvan de zetel in Brussel-hoofdstad is gevestigd en waarvan de werkring het ganse land bestrijkt, de zaken moeten behandelen in de taal voorgescreven door art. 17, § 1, van dezelfde wetten; dat die

bepaling het gebruik van de Nederlandse taal voorschrijft wanneer de te behandelen zaak gelocaliseerd of localiseerbaar is in het Nederlands taalgebied; dat volgens de parlementaire voorbereiding van de wet van 2 augustus 1963 (Kamer - gedr. st. 331 (1961-1962) nr. 27, blz. 32) een zaak gelocaliseerd is wanneer zij haar oorsprong heeft in één van de taalstreken en localiseerbaar «wanneer theoretisch aanvaard wordt dat de voorwaarden verenigd zijn om — ze — in een bepaalde streek te localiseren»; dat uit de tekst zelf van laatstgenoemde wetsbepaling, die onder 3°, 4° en 5° voor het geval dat de zaak in meer dan een taalgebied gelocaliseerd of localiseerbaar is, het gebruik voorschrijft van de taal van het gebied waar zij haar oorsprong vindt moet worden aangenomen dat, benevens het vinden van haar oorsprong elk verband tussen de zaak en een taalgebied aan de orde komt bij de localisering ervan; dat voorts uit bewuste bepaling in haar geheel de strekking blijkt alleen bij afwezigheid van enig aanwijsbaar verband van een zaak met een taalgebied de behandeling in de taal van de ambtenaar aan wie ze is opgedragen toe te staan;

Overwegende dat in het onderhavige geval, zonder dat moet worden nagegaan of de pensioenaanvraag op regelmatige wijze is ingediend, niet kan worden aangenomen dat de zaak geen verband vertoont met het Nederlands taalgebied en niet gelocaliseerd, althans localiseerbaar is aldaar; dat immers de tegenpartij de zaak aan de gang heeft gebracht door een brief gericht aan haar vroegere, in dat gebied gevestigde werkgever, de aanvraag formeel is ingediend bij de verzoekende partij door een in hetzelfde gebied gevestigde verzekeringsinstelling, trouwens bij een in 't Nederlands gestelde brief, en de tewerkstelling die tot staving van de aanvraag wordt ingeroepen uitsluitend in dat gebied heeft plaatsgehad; dat de verzoekende partij derhalve terecht haar beroepschrift in het Nederlands heeft gesteld en dat de bestreden beslissing ten onrechte in het Frans is gewezen;

Overwegende bovendien dat van ambtswege moet worden vastgesteld dat de 8e kamer van de Hoge Commissie, krachtens art. 16, § 1, van het K.B. van 28 april 1958 betreffende de rechtscollages die bevoegd zijn voor de regelingen voor rust- en overlevingspensioenen der arbeiders, der bedienden, der zeevarenden onder Belgische vlag en der vrijwillig verzekerden, gewijzigd bij K.B. van 5 december 1962, alleen kennis neemt van de beroepen betreffende de toepassing der internationale overeenkomsten van sociale zekerheid en van de verordeningen nrs. 3 en 4 van de Europese Economische Gemeenschap betreffende de sociale zekerheid der migrerende arbeiders, en dat zij derhalve de bevoegdheid mist om kennis te nemen van het geschil ontstaan met betrekking tot de aanspraak op arbeiderspensioen van de tegenpartij; dat immers, in de onderhavige zaak een Oostenrijker uitsluitend ingevolge zijn tewerkstelling in België aanspraak maakt op pensioen, zodat, bij ontbreken van een overeenkomst inzake sociale zekerheid tussen België en Oostenrijk, staat die geen lid is van de E.E.G., alleen de Belgische wetgeving toepassing vindt op het geschil;

Overwegende dat de tegenpartij geen verwijt kan worden gemaakt met betrekking tot de verkeerde toepassing van de wet door de Hoge Commissie; dat het derhalve past de kosten ten laste van de verzoekende partij te brengen,

Besluit :

Artikel 1. — De beslissing dd. 24 februari 1967 van de Hoge Commissie voor pensioenen, 8e kamer, is vernietigd.

Artikel 2. — Dit arrest zal in de registers van bovenvermelde Hoge Commissie worden overgeschreven en mel-

ding ervan zal worden gemaakt op de kant van de vernietigende beslissing;

Artikel 3. — De zaak wordt naar een van de in art. 16, § 1, 2° en 4° van het K.B. van 28 april 1958, bedoelde kamers van de Hoge Commissie verwezen.

Artikel 4. — De kosten, bepaald op 750 fr., komen ten laste van de verzoekende partij.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL.

9e Kamer. — 6 december 1968.

Voorzitter: M. Liard.

Raadsheren: MM. P. Grenez en H. Van Hecke.

Advocaat-Generaal: M.J. Cerckel.

Advocaten: Mrs. A. Dhondt (loco A. Lilar), G. Franck en J. Collard.

Gerechtelijk akkoord met boedelafstand. — Vereffenaar. — Bevoegdheid. — Retentierecht.

De vereffenaar van een gerechtelijk akkoord met boedelafstand put uit alinea 5, artikel 32 der wet van 10-8-46 de bevoegdheid om te handelen in naam en voor rekening van de gezamenlijke schuldeisers.

De bewoordingen van deze wetsbepaling hebben een algemeen karakter en sluiten in dat de vereffenaar, als vertegenwoordiger van de massa der schuldeisers, de patrimoniale rechten mag doen erkennen die de concordatair zelf zou kunnen laten gelden, dit bij toepassing van artikel 1166 B.W.

De opdracht tot vereffening houdt van rechtswege dergelijke bevoegdheid in.

De vereffenaar dient alleen zijn hoedanigheid te vermelden, de verwijzing naar artikel 1166 B.W. is niet noodzakelijk, evenmin de aanwezigheid in het geding van de concordataire schuldenaar.

De vereffenaar is gemachtigd, qualitate qua, de rechtsgedingen in te leiden, noodzakelijk tot het verzilveren van het concordatair bezit.

De bevoegdheid van de vereffenaar om te handelen in naam en voor rekening van de gezamenlijke schuldeisers (alinea 6 artikel 32 der wet van 10-8-46) is een onherroepelijk mandaat, hem gegeven bij de neerlegging van het verzoekschrift tot het bekomen van het gerechtelijk akkoord.

Het retentierecht is niet tegenstelbaar aan de vereffenaar, dewelke bevoorrechte en hypothecaire schuldeisers vertegenwoordigt.

N.V. Armement L. Hermans en vereffenaars Georges Franck en Achiel Clybouw t. / N.V. Verenigde Werkplaatsen en Scheepswerven Belliard Murdoch.

Advies van het Openbaar Ministerie.

Vonnis R.K.A. 7.4.1967.

Beroep 8.5.1967 - Regelmatig naar vorm en termijn.

Dagvaarding ten verzoeken van de N.V. Armement L. Hermans vertegenwoordigd door twee beheerders en een commissaris — en voor zoveel als nodig ten verzoeken van de vereffenaars van de boedelafstand van het concordaat van de N.V. Armement L. Hermans.

1) Krachtens art. 54 van de Wet op de Vennootschappen zijn het de beheerders van een N.V. die alle rechtsvorderingen in naam van de vennootschap vervolgen en het art. 55 stelt dat deze beheerders moeten zijn «ten getalle van ten minste drie» en verder dat, «wanneer een plaats van beheerder openvalt, de overblijvende beheerders en

de commissarissen te zamen het recht hebben om voorlopig in de vacature te voorzien». Er bestaat geen verplichting, wanneer zulke vacature zich voordoet, onmiddellijk een buitengewone algemene vergadering op te roepen. De definitieve benoeming zal mogen geschieden bij de eerste statutaire algemene vergadering der aandeelhouders. Doch, in casu, op de datum van de dagvaarding waren er slechts twee beheerders tengevolge het overlijden van de beheerder Louis Hermans. Er werd in de vacature van de derde beheerder niet voorlopig voorzien.

De N.V. kon dus niet geldig vertegenwoordigd worden in rechte door twee beheerders en een commissaris.

Aldus ingediend, is de eis van de N.V. niet ontvankelijk.

Is de eis ontvankelijk voor zoveel hij ingeleid werd door de vereffenaar?

Het art. 32 van de Wet op het Gerechtelijk akkoord (B. Regent 25.9.1946) bepaalt de rechten van de vereffenaars.

Het blijkt uit de voorbereidende werken en uit de economie van de wet dat de vereffenaars de gezamenlijke schuldeisers vertegenwoordigen en dat zij, als dusdanig, bij toepassing van het art. 1166 van het B.W. «alle rechten en vorderingen van hun schuldenaar kunnen uitoefenen, met uitzondering van deze die uitsluitend aan de persoon verbonden zijn.

De N.V. Hermans beweert een recht te hebben — een recht dat niet aan de persoon verbonden is — ten laste van de geïntimeerde — en namelijk een recht op de teruggave van een schroef, die de geïntimeerde zonder recht, noch titel in haar bezit houdt.

De vereffenaars hebben zonder twijfel, dunkt me, het recht zich in de plaats te stellen van de schuldenaar Armement Hermans, om deze eis te doen gelden lastens Belliard Murdoch.

Het feit dat zij, in de dagvaarding, uitdrukkelijk verklaren dat zij optreden als «de vereffenaars van de boedelafstand van het concordaat van de N.V. Armement L. Hermans» laat geen twijfel over hun hoedanigheid en geeft hun alleszins het recht zich te beroepen op art. 1166 B.W. om, in naam van de gezamenlijke schuldeisers, op te treden voor rekening van de concordataire schuldenaar — die in gebreke bleef zelf op te treden — tegen Belliard Murdoch.

De eis ingeleid door de vereffenaars schijnt mij ontvankelijk.

Ten gronde.

Belliard Murdoch bekend in het bezit te zijn van de betwiste scheepsschroef.

Hij beweert deze schroef als pand in zijn bezit te hebben (Wet 5.5.1872).

(Het is bij vergissing dat af en toe gewag wordt gemaakt van een borg of een borgtocht. Dit beginsel is alleszins niet toepasselijk !).

De Geïntimeerde blijft in gebreke een pandovereenkomst te bewijzen. Het «gebruik» dat Belliard inroept, schijnt me niet te volstaan om te bewijzen dat de partijen het inzicht hebben gehad de schroef als pand in handen te laten van de geïntimeerde.

Zoals hoger gezegd, ben ik van oordeel dat de vereffenaars terecht in dit geding optreden — en enkel en alleen optreden — krachtens het art. 1166 B.W., dit ingevolge zijdelingse vordering. Hieruit spruit dat de verweerder (Belliard) «alle excepties mag tegenwerpen, waarover hij jegens de schuldenaar (Armement Hermans) beschikt» — en hierin worden begrepen :

— de exceptio non adimpleti contractus of prestatie-uitstel en/of

— het retentierecht, dat tenslotte op het zelfde neer komt : een niet-uitvoeringsexceptie (Dekkers, Handboek voor Burgerl. Recht II nrs. 186, 187 - 400 - 1.487).

Het retentierecht.

Het lijkt me duidelijk dat de Armement Hermans de schroef bij Belliard liet liggen om de gebeurlijke herstellingen aan haar schepen te vergemakkelijken.

«Het retentierecht is het recht krachtens hetwelk de houder van andermanszaak met de teruggave mag wachten tot de betaling van wat naar aanleiding van die zaak, is verschuldigd».

«De schuld moet naar aanleiding van de zaak zijn ontstaan : Debitum cum re junctum».

Dit is zeker hier niet het geval.

De exceptio non adimpleti contractus.

Het «prestatie-uitstel» is eigen aan wederkerige contracten. «Prestatie-uitstel steunt op de band welke partijen zelf tussen haar wederkerige verbintenissen gelegd hebben. Het is zó redelijk dat rechtsleer en rechtspraak het aanvaarden, al wordt het door geen wet tot een algemeen beginsel verheven».

In de werkelijkheid bestaat hier tussen het Armement Hermans en Belliard geen «wederkerig contract of tweezijdig contract» in de zin van het art. 1102 B.W. («De contractanten zich over een weder jegens elkander hebben verbonden»).

Maar zelfs indien — quod non — kon aangenomen worden dat een «wederkerig contract» bestaan heeft tussen Armement Hermans en Belliard-Murdoch, dan nog zou moeten vastgesteld worden dat, in ons geval, een vereiste ontbreekt voor de toepassing van de exceptio non adimpleti contractus. Inderdaad : ingevolge het gehomologeerde concordat dat aan Armement Hermans werd toegestaan, had deze laatste «het recht haar verbintenis niet (of nog niet) uit te voeren».

De exceptio non adimpleti contractus is niet toepaselijk in zulk geval.

Besluit.

Hervorming. Oorspronkelijke eis is onvankelijk in hoofde van de vereffenaars en is gegrond. De afstand van de schroef in handen van appellanten te bevelen binnen de 24 uur na de uitspraak. De appellanten (die in termen van pleidooi verklaarden te verzaken aan de gevorderde schadevergoeding van 1.000 fr. per dag vertraging) bewijzen niet hun schade. Ze van hun eis desaan gaande af te wijzen.

Arrest

Gezien in eensluitende uitgifte het vonnis der rechtbank van koophandel te Antwerpen de dato 7 april 1967, waartegen op 8 mei 1967 een naar tijd en vorm regelmatig beroep werd aangetekend ;

Aangezien de N.V. Armement L. Hermans, die het gerechtelijk akkoord door boedelafstand bekam, en «voor zoveel als nodig» haar vereffenaars, teruggave eisen van een bepaalde scheepsschroef, waarvan zij de kenmerken aanhalen en die in het bezit is van oorspronkelijke verweerster, de N.V. Verenigde Werkplaatsen en Scheepswerven Belliard Murdoch ;

Aangezien, waar de beheerraad van een N.V. uit minstens drie beheerders samengesteld moet zijn en hij alleen wettelijk de maatschappij in rechte vertegenwoordigt, behoudens ter zake niet aanwezige andersluidende statutaire beschikking, geïntimeerde terecht de niet ontvankelijkheid opwerpt van de eis zoals hij werd ingeleid namens eerste appellante ;

Aangezien daarentegen, alhoewel de eenvoudige en algemene boedelafstand geenszins de N.V. Armement L. Hermans van haar rechtspersoonlijkheid beroofde, de vereffenaars, dewelke in die hoedanigheid optreden «voor zoveel als nodig», uit alinea 5 van het ter zake toepasselijk artikel 32 der wet van 10 augustus 1946, bevoegdheid putten «om te handelen in naam en voor rekening van de gezamenlijke schuldeisers» en zelfs, krachtens alinea 6 van dezelfde wetsbeschikking, gepresumeerd worden «onherroepelijke lastgeving te dien einde» te hebben ontvangen bij de nederlegging van het verzoek tot akkoord ;

Aangezien, in overeenstemming met het inzicht van de wetgever, ondubbelzinnig uitgedrukt in de Senaatszitting van 15 februari 1940 (Parlementaire handelingen - Senaat - blz. 539), het algemeen karakter der hogeraangehaalde bewoordingen van alinea 5 insluit dat de vereffenaars gehabilliteerd zijn, als vertegenwoordigers van de schuldeisersmassa, ook te handelen op grond van art. 116 van het B.W. en bijgevolg, door het uitoefenen van de daarin voorziene subrogatoire vordering, de patrimoniale rechten mogen doen erkennen die de concordatair zelf zou kunnen laten gelden ;

Aangezien, vermits hun opdracht tot vereffening van rechtswege zulke bevoegdheid inhoudt, niet noodzakelijk voorkomt dat, buiten het aanhalen van hun hoedanigheid, zij uitdrukkelijk melding zouden maken van art. 116 van het B.W. in de procedure, noch dat de schuldenaar (hier de N.V. Armement L. Hermans), wiens rechten zij krachtens gezegde wetsbeschikking, namens zijn schuldeisers uitoefenen, persoonlijk in het geding zou aanwezig zijn ;

Aangezien aldus, in strijd met het betoog van geïntimeerde, art. 32 der wet van 10 augustus 1946 geen verantwoording biedt voor een onderscheid tussen enerzijds de aan de vereffenaars eigen opdracht tot verzilveren van het concordatair bezit, en anderzijds het inleiden van de daartoe noodzakelijke rechtsgedingen, die, volgens geïntimeerde, behoudens een beperkt mandaat aan de vereffenaars voor het uitoefenen van «vorderingen tot verantwoordelijkheid», aan de concordatair zelf zouden moeten voorbehouden worden, 't is te zeggen ter zake, aan de door een regelmatig samengestelde beheerraad vertegenwoordigde N.V. Armement L. Hermans ;

Aangezien de termen der gedinginleidende dagvaarding duidelijk aantonen dat de vereffenaars in uitvoering der opdracht hun door de rechtbank toevertrouwd, bij het opeisen der litigieuze schroef, handelen voor rekening van de gezamenlijke schuldeisers van het gerechtelijk akkoord, en ter uitoefening van een beweerd recht, met de daarbij gepaard gaande actie, toebehorend aan gezegde concordatair tegenover geïntimeerde ;

Aangezien de eis derhalve in hoofde van de vereffenaars, ontvankelijk is ;

Aangezien ten gronde vaststaat dat bewuste schroef eigendom is van de N.V. Armement L. Hermans, doch sedert 1956 bij geïntimeerde berust ;

Aangezien noch deze lange periode, noch het beweerd — doch onbewezen — gebruik dat een reder die gewoonlijk werken aan zijn vaartuigen laat uitvoeren, de daartoe nodige onderdelen aan de scheepsbouwer of -hersteller zou in pand geven wanneer niet comptant betaald wordt, niet kunnen volstaan om het door geïntimeerde ingeroepen pandrecht te bewijzen ;

Aangezien de mogelijke wanbetaling van sommige, overigens niet gepreciseerde leveringen die door de N.V. Armement L. Hermans aan geïntimeerde verschuldigd zouden zijn, ten voordele van deze laatste noch enige zakelijke zekerheid, noch enig zakelijk recht of volgrecht doet ontstaan, waarbij zij de weigering zou kunnen rechtvaardigen de litigieuze schroef aan de rechtmatige eigenares of haar vereffenaars terug te geven, zulks des te minder daar niet eens uit de gedingstukken blijkt dat de schroef

enig verband houdt met de onbetaalde schulden ;

Aangezien de vereffenaars ten slotte alleszins bevoorrechte en hypothecaire schuldeisers vertegenwoordigen, ten opzichte van wie geen retentierecht ten voordele van derden kan in aanmerking komen ;

Aangezien het voorwerp dan ook aan de vereffenaars dient overhandigd te worden ten einde dezen toe te laten het te verkopen naar luid der wet en opgelegde opdracht ;

Aangezien wat betreft de schadevergoeding, de vereffenaars verklaren zich te gedragen naar de wijsheid van het Hof, zodat, bij gebrek aan becijferde gegevens, de vaststaande schade voortspuitend uit het feit dat de vereffening geruime tijd onrechtmatig van het bezit der schroef is beroofd gebleven, op het principieel bedrag van één frank geschat wordt ;

Om deze redenen,

Het Hof,

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935 ;

Alle andere, meer omvattende of strijdige besluiten verwerpend,

Gehoord, in openbare zitting, het eensluidend advies van de Heer Advocaat-Generaal Cerckel,

Geeft akte aan Meester Glibert, procureur, dat hij zich stelt voor appellanten, in vervanging van Meester Buvens, overleden ;

Ontvangt het beroep ;

Doet het aangevochten vonnis teniet behalve waar het de eis zoals ingeleid niet ontvankelijk verklaarde in hoofde van de N.V. Armement L. Hermans ; bevestigt het vonnis op dit enkel punt ;

Wijzigende voor het overige :

Verklaart de eis ontvankelijk in hoofde van de vereffenaars ;

Veroordeelt geïntimeerde aan de vereffenaars Georges Franck en Achiel Clybouw in hun voormelde hoedanigheid, binnen de acht dagen na de uitspraak van huidige arrest, terug te geven de schroef B.V. 10.10.49 - nr. 45218-Lips - brons - Ø 2650 mm. - gewicht 1146,50 kg. ;

Veroordeelt geïntimeerde daarenboven aan de gezegde vereffenaars ten titel van schadevergoeding te betalen de som van één frank, met al de gerechtskosten van eerste aanleg ;

Veroordeelt geïntimeerde tot al de gerechtskosten in beroep.

HOF VAN BEROEP TE GENT

5e Kamer. — 18 maart 1969.

Voorzitter : M. E. Verougstraete.

Raadsheren : M.M. De Witte en Van Bever.

Advocaten : Mrs. J. Heyvaert en Mortier.

Gezag van het correctioneel gewijsde op de burgerlijke rechtsmachten moet restrictief begrepen worden. — Verzekeringen. — Zware fout. — Geen gezag van gewijsde van de strafrechterlijke veroordeling ten aanzien van het verhaalrecht van de verzekeraar. — Verhaal van de verzekeraar ontvankelijk op grond van zware fout van de verzekerde.

Het gezag van het correctioneel gewijsde op de burgerlijke rechtsmachten moet restrictief begrepen worden.

De toepassing van twee afzonderlijke straffen voor de twee betichtingen van onvrijwillige lichamelijke letsels en alcoholintoxicatie bij het besturen betekent niet nood-

zakelijk dat in de ogen van de strafrechter de dronkenschap of de alcoholintoxicatie geen oorzakelijk verband houdt met het ongeval, daar de toepassing van twee afzonderlijke straffen zelfs als dit oorzakelijk verband bestaat gerechtvaardigd wordt door het feit dat het misdrijf van dronken sturen of sturen in staat van alcoholintoxicatie ook vóór het ongeval en onafhankelijk van dit laatste gepleegd is geworden, zodat het zich geenszins opdringt de regel van de eendaadse samenloop toe te passen.

Het uitspreken van één straf voor de twee betichtingen sluit anderzijds wel in dat de strafrechter het oorzakelijk verband tussen het drankmisbruik en het ongeval heeft aangenomen, maar dat daaruit niet per sé de zware fout, in de zin van art. 16 van de verzekeringswet en art. 25, 9, van de polis, gebleken is.

De zwaarwichtigheid van de fout is een feitelijk element, waarover de strafrechter zich niet heeft uitgesproken, en dat bijgevolg aan de hand van de objectieve gegevens van de zaak door de burgerlijke rechter te beoordelen blijft.

N.V. naar Spaans recht « Union & Phenix Espagnol »
t./ Rijckaert.

Gehoord partijen in hun middelen en conclusies ;

Gezien de stukken, waaronder de uitgifte van het vonnis dd. 23 april 1968 van de rechtbank van eerste aanleg te Dendermonde, waartegen regelmatig hoger beroep werd ingesteld ;

Overwegende dat appellante tegen Rijckaert Luciaan, haar verzekerde, de terugbetaling vordert van vergoedingen die ze aan het slachtoffer van een door hem veroorzaakt verkeersongeval heeft moeten betalen ; dat deze vordering gesteund is op zware fout (art. 16 van de wet van 11 juni 1874) en art. 24 en 25 van de polis ;

Overwegende dat Rijckaert door de boetstraffelijke rechtbank veroordeeld is geworden uit hoofde van de samenhangende misdrijven van onvrijwillige lichamelijke letsels en alcoholintoxicatie bij het sturen.

1/.

Overwegende dat appellante ten onrechte haar vordering steunt op art. 25,6 van de polis, waarbij een verhaalrecht wordt voorzien « wanneer het motorrijtuig op het ogenblik van het ongeval bestuurd wordt door een persoon die niet voldoet aan de voorwaarden door de Belgische wetten en reglementen voorgeschreven om dat motorvoertuig te mogen besturen » dat zoals reeds meermalen door dit Hof beslist is geworden, deze bepaling blijkbaar niet toepasselijk is op tijdelijke toestanden, zoals dronkenschap of alcoholintoxicatie ; dat zulks ten klaarste uit de kontekst gebleken is, om de in art. 25,6 aangehaalde voorbeelden, de bijzondere bepaling gewijd aan de staat van dronkenschap (art. 25,10), de contradictie tussen deze laatste bepaling — in zoverre de dronken bestuurder het bewijs mag leveren dat de dronkenschap niet de oorzaak was van het ongeval — en de bepaling van art. 25,6 in de interpretatie van appellante ;

2/.

Overwegende dat met meer grond door appellante wordt ingeroepen dat de vermenging van de twee betichtingen, dewelke slechts door één enkele straf werden beteugeld, bewijst dat in de bedoeling van de strafrechter de alcoholintoxicatie een bestanddeel geweest is van het gebrek aan vooruitzicht of voorzorg waardoor de lichamelijke letsels werden veroorzaakt ; dat bijgevolg het oorzakelijk verband tussen de alcoholintoxicatie en het ongeval niet zonder een schending van het gewijsde zou kunnen genegeerd worden ;

Overwegende dat deze beschouwing juist is; maar dat het gezag van het correctioneel gewijsde op de burgerlijke rechtsmachten restrictief moet worden begrepen; dat de toepassing van twee afzonderlijke straffen voor de twee betichtingen niet noodzakelijk betekent dat in de ogen van de strafrechter de dronkenschap of de alcoholintoxicatie geen oorzakelijk verband houdt met het ongeval, daar de toepassing van twee afzonderlijke straffen zelfs als dit oorzakelijk verband bestaat gejustifieerd wordt door het feit dat het misdrijf van dronken sturen of sturen in staat van alcoholintoxicatie ook voor het ongeval en onafhankelijk van dit laatste gepleegd is geworden, zodat het zich geenszins opdringt de regel van de eendaadse samenloop toe te passen; dat anderdeels het uitspreken van één straf voor de twee betichtingen wel insluit dat de strafrechter het oorzakelijk verband tussen het drankmisbruik en het ongeval heeft aangenomen, maar dat daaruit niet per se de zware fout, in de zin van art. 16 van de verzekeringen en art. 25,9 polis, gebleken is; dat de zwaarwichtigheid van de fout een feitelijk element is, waarover de strafrechter zich niet heeft uitgesproken, en dat bijgevolg aan de hand van de objectieve gegevens van de zaak door de burgerlijke rechter te beoordelen blijft;

3/.

Overwegende dat de feitelijke gegevens als volgt kunnen samengevat worden:

Reeds daags vóór het ongeval had Rijckaert zich aan de drank begeven (volgens eigen verklaring een zestal glaasjes Bénédictine en een halve fles wijn, tijdens een feestje dat tot 2 uur duurde).

De dag van het ongeval bezocht hij vanaf de middag verscheidene herbergen. Het ongeval gebeurde om 18.30 u. Een bloedstaal werd gepreleveerd vier uren nadien. De bloedanalyse gaf het cijfer van 1,61 %, hetzij op het ogenblik van het ongeval 2,21 % (of volgens de deskundige 2,10 %, indien rekening ermee gehouden wordt dat een laatste glas bier in het uur vóór het ongeval benut werd);

De verbalisanten noteerden « dat de gang van Rijckaert Luciaan na het ongeval niet meer vast was. Hij sprak wartaal en herhaalde verscheidene malen zijn gezegdens. Was ook zeer spraakzaam ». « Zijn uitleg was onsamenhangend. Ik deed hem op een lijn gaan en dat ging met veel moeilijkheden gepaard ».

Het ongeval werd, volgens de achterligger Montemurro, veroorzaakt doordat Rijckaert, na genoemde getuige aan grote snelheid te hebben ingehaald, terug zijn rechterkant nam (waar nochtans een vrachtwagen aan het rijden was) en dan, om de vrachtwagen te mijden, kort naar links zwenkte, en vervolgens naar rechts redresseerde, wat hem de vrachtwagen in de flank deed aanrijden. Het is klaarblijkelijk dat dit ongeval te wijten is aan een merklijke aantasting van aandacht en reflexen, gevolg van overdreven drankmisbruik.

Overwegende dat Rijckaert zich in een toestand heeft geplaatst waarin de verkeersrisico's buiten de normale vooruitzichten van de verzekeringsovereenkomst werden verzaaid en dat hij daarvan bewust moet geweest zijn;

Overwegende dat het door appellante uitgevoerd verhaal bijgevolg gegrond is;

Om deze redenen:

Het Hof,

Gelet op artikel 24 van de wet van 15-6-1935;

Verklaart het hoger beroep ontvankelijk en gegrond;

Doet het bestreden vonnis teniet;

Opnieuw wijzend, veroordeelt geïntimeerde om aan appellante ten provisionele titel te betalen de som van 15.091 fr., met de gerechtelijke rente en de kosten van beide instanties.

Wijst de zaak tot verdere behandeling terug naar de rechtbank van eerste aanleg te Dendermonde, anders samengesteld.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE TONGEREN. zetelende in koophandelszaken.

17 april 1969.

Voorzitter: M. Schippers.

Rechters: Mrs. Michiels en Claessens.

Procedure. — Verschijning in rechte van een vennootschap. — Orgaan aangesteld in de statuten. — Geldige verschijning.

Art. 63 van de samengeschatte wetten op de vennootschappen voorziet dat het dagelijks beheer en de vertegenwoordiging in zake dit dagelijks beheer mag toevertrouwd worden aan gevolmachtigden.

Deze gevolmachtigden zij aangesteld in de naamloze vennootschap.

Wanneer de aanstelling van de gevolmachtigde voorzien is in de statuten van de vennootschap is de gevolmachtigde een statutair orgaan en vereenzelvigd hij zich met de vennootschap.

Voor een maatschappij van dewelke het maatschappelijk doel de kredietverzekering is dient aanvaard dat het een normale daad is van het beheer schulden te innen en deze inning langs gerechtelijke weg te vervolgen.

Les Assurances du Crédit t./ Van Roy en Castermans.

Gehoord eisende partij in haar middelen;

Overwegende dat eisende partij verschijnt door een persoon, die zij haar statutair bevoegd orgaan noemt;

Overwegende dat volgens het Gerechtelijk Wetboek, art. 728, de partijen in persoon verschijnen voor de Rechtbank en volgens art. 758 hun verweermiddelen en conclusies zelf mogen voordragen;

Overwegende dat een rechtspersoon slechts kan verschijnen door zijn organen;

Dat art. 63 van de samengeschatte wetten op de vennootschappen voorziet dat het dagelijks beheer van naamloze vennootschappen en de vertegenwoordiging inzake dit dagelijks beheer mag toevertrouwd worden aan gevolmachtigden; dat deze gevolmachtigden organen zijn van de naamloze vennootschap (Van Ryn J., Droit Commercial, I, nr. 577-583-643-644-646-649);

Overwegende dat de aanstelling van de gevolmachtigde, die thans als statutair orgaan verschijnt, gebeurd is door de statuten van de vennootschap en als dusdanig in het Belgisch Staatsblad bekend gemaakt;

Overwegende dat hoewel volgens bepaalde rechtspraak het aanhangig maken van gerechtelijke procedure geen daad is van dagelijks beheer (Van Ryn, op. cit. I, nr. 649 blz. 412 met rechtspraak; Rép. prat. XII, V°, Société anonyme nrs. 1119-1120), deze daad ongetwijfeld moet beoordeeld worden in het kader van de gewone activiteiten en doelstellingen van de betrokken naamloze vennootschap; dat voor een maatschappij, van wie het maatschappelijk doel de Kredietverzekering is, het ongetwijfeld als een normale daad van dagelijks beheer voorkomt de schulden te innen, waarvoor zij haar verzekerden — die de oorspronkelijke schuldeisers waren — vergoed heeft; alsmede deze inning langs gerechtelijke weg te vorderen;

Overwegende dat verwerende partij, alhoewel behoorlijk gedagvaard niet verschenen is, noch iemand voor haar, ter zitting van 30 januari 1969 op dewelke de zaak ingeleid werd;

Overwegende dat de eisende partij verstek eist tegen verweerders en de toekenning vraagt van de besluiten van het inleidend exploit;

Dat de eis, na grondig onderzoek, als juist en genoegzaam bewezen voorkomt, behalve voor de kosten reeds aangerekend in de dagvaarding en voor welke alleen de protestkosten van de wissel (170 fr.), en de ontvangstklaar (5,50 fr.) gegrond voorkomen;

Gezien art. 2, 30 tot 37 en 41 der wet van 15 juni 1935;

Om deze redenen:

De Rechtbank dd. als Rechtbank van Koophandel,

Verleent verstek tegen verweerders in gebreke te verschijnen;

Verklaart de eis ontvankelijk en gegrond;

Machtigt ambtshalve de gehuwde verwerende echtgenote om in rechte te staan;

Veroordeelt verweerders solidair aan eisende partij te betalen de som van 35.965 frank + 1.061 frank + 3.597 frank + 175,50 frank, samen met de gerechtelijke intresten op 35.965 frank + 3.597 frank en de kosten van het geding tot op heden berekend op 1.075 frank;

Verklaart het onderhavig vonnis uitvoerbaar bij voorraad, niettegenstaande alle verhaal en zonder borgstelling, behalve voor de kosten.

VREDEGERECHT TE KONTICH.

13 mei 1969.

Vrederechter: M. R. Jacobs.

Procedure. — Verschijning in rechte van een vennootschap. — Orgaan aangesteld in de statuten. — Geldige verschijning.

Artikel 63 van de wet op de vennootschappen geeft hun het recht naast de verplichte hoofdorganen facultatieve organen in het leven te roepen met bepaalde opdrachten.

Een persoon die in de statuten van een vennootschap opdracht krijgt de vennootschap in rechte te vertegenwoordigen is een orgaan van de vennootschap en door zijn verschijning voor de rechter verschijnt de vennootschap « in persoon ».

Hieraan werd geen afbreuk gedaan door artikelen 703 en 728 van het Gerechtelijk Wetboek.

Les Assurances du Crédit t./ Wwe Janssens-Vermeulen
Marcel Janssens.

Overwegende dat de aanlegster, die de gegrondheid van haar vordering naar behoren aannemelijk heeft gemaakt, als « in persoon » verschenen dient aangemerkt te worden, zoals het — bij ontstentenis van een verschijning « bij advocaat » — vereist is gesteld door de beschikking van art. 729, al. 1 Ger. Wetb. en dat er aanleiding bestaat om die feitelijke zienswijze in rechte te motiveren;

Overwegende dat het onontbeerlijk is allereerst in het algemeen even te herinneren aan wat een rechtspersoon eigenlijk wel is en hoe hij zich manifesteert in het maatschappelijk leven en dat het te dien aanzien blijkt:

dat de via de wetgevende apparatuur of door het privé initiatief der burgers tot het leven geroepen rechtspersonen rechtssubjecten en dus dragers of titularissen van rechten en verplichtingen zijn en dat zij die wezenheid delen met de natuurlijke personen, doch dat zij uiteraard leven en handelen op een andere manier dan de mensen en dat met name tot voor enkele decennia aanvaard werd,

dat de rechtspersonen in het maatschappelijk leven hun rol vervulden door de tussenkomst van vertegenwoordigers of lasthebbers;

dat deze opvatting heden ten dage door de doctrine en de jurisprudentie opgegeven is en dat de rechtspersonen nu geacht worden hun werkzaamheden uit te oefenen door middel van hun organen, die zich — in de mate, dat ze handelen binnen het kader van hun ambtsopdrachten — vereenzelvigen of identificeren met de rechtspersonen en dat uit deze juridische zienswijze volgt, dat de daad van het orgaan geldt als de daad van de rechtspersoon zelf en aan deze rechtstreeks wordt toegeschreven;

dat bij de publiekrechtelijke rechtspersonen de zich met hen vereenzelvigende organen worden gevestigd door de wet en dat de aanduiding der titularissen geschiedt door de wet of — wat politisch meer verdedigbaar is — door in uitvoering der wet genomen besluiten, terwijl bij de privaatrechtelijke rechtspersonen de creatie der organen gebeurt door de akte van oprichting, die meteen voorziet in de benoeming der titularissen of die allerm minst de richtlijnen aangeeft met het oog op de aanduiding ervan;

dat ten deze de wetgever aan de inbeelding der burgers principieel een ongebreidelde vrijheid heeft gelaten (art. 1, al. 2 in pr. van het koninklijk besluit d.d. 30 november 1935) en dat art. 63 (id.) zeer duidelijk geldt als een illustratie van dit beginsel; dat overigens de regel « Potes-tas delegata non delegatur » in ruime mate in het vennootschappenrecht is geneutraliseerd geworden en zulks om de behoeftenbevrediging der vennootschappen op de meest uitgebreide manier gerealiseerd en gewaarborgd te kunnen zien;

dat het aldus b.v. in zaken van naamloze vennootschappen juridisch perfect veroorloofd is buiten de verplichte hoofdorganen (algemene vergadering, beheerders en commissarissen) facultatieve organen te installeren en dat de uitgebreidheid en de aard der te behandelen zaken op het aangeroerde gebied een creatieve rol zullen spelen in de akte van oprichting en in de beslissingen der algemene vergadering en zich zullen veruitwendigen in de richtlijnen tot oprichting der « in concreto » wenselijk geachte facultatieve organen;

dat de zoëven in herinnering gebrachte beginselen het natuurlijk veroorloven, dat de akte van oprichting — b.v. van een naamloze vennootschap — of de reglementair tot stand gekomen beslissing der algemene vergadering — een orgaan instelt — of de richtlijnen tot instelling daarvan vastlegt — dat in rechte kan optreden, zodat de verschijning van het orgaan geldt als de verschijning « in persoon » van de rechtspersoon, waarmede het orgaan zich identificeert of vereenzelvigt, zoals het hierboven is benadrukt geworden;

dat het aldus optredend orgaan van geen enkele volmacht moet doen blijken en dat het kan volstaan de behoorlijke inrichting van het orgaan en zijn benoeming in die functie aannemelijk te maken; dat het juridisch doel-loos is te onderzoeken of het orgaan al dan niet aandeelhouder of beheerder der firma is en of het — buiten die functie als orgaan met de daaraan verbonden lasthebbers verantwoordelijkheid — nog in andere hoedanigheden aansprakelijkheden zou kunnen oplopen tegenover de rechtspersoon;

Overwegende dat het zich vervolgens opdringt na te gaan of de vorenstaande beginselen, die de doelmatige werking der rechtspersonen bevorderen, al dan niet verminkt werden door het Gerechtelijk Wetboek en dat het blijkt:

dat moet vastgesteld worden, dat art. 703, al. 1 Ger. Wetb. luidt: « Rechtspersonen treden in rechte op door tussenkomst van hun bevoegde organen » en dat art. 728, al. 1 Ger. Wetb. beschikt: « Op het ogenblik van de rechtsin-gang en later dienen de partijen in persoon of bij advo-caat te verschijnen » en dat het onbetwistbaar is, dat die wetsbeschikkingen geconcipeerd werden door het Ont-

werp van Wet houdende het Gerechtelijk Wetboek van de Heer Koninklijke Commissaris Ch. van Reepinghen en ongewijzigd wetskracht hebben verkregen ;

dat — tot verduidelijking van wat in art. 703, al. 1 Ger. Wetb. is beschikt — het Ontwerp een grondregel formuleert « volgens dewelke de rechtspersonen in rechte optreden door hun organen » en zulks overeenkomstig zowel de principes van het handelsrecht als van het administratief recht en dat deze toelichting en formulering tot generlei discussie hebben aanleiding gegeven, zoals het op de meest onomstootbare manier blijkt uit de verslagen van de Heren C. De Baeck en F. Hermans, die onderscheidenlijk dagtekenen van 1965 en 1967 ;

dat gewis de regelen, vervat in de art. 728, al. 2 en 3 Ger. Wetb., gevoelig afwijken van de ontworpen schikkingen en dat er de nadruk op gelegd werd, « dat het omwille van een goede werking van de gerechtelijke instellingen noodzakelijk is, dat de leden van de balie het monopolium van de pleidooien voor alle gerechten hebben » (vgl. art. 440 Ger. Wetb.), doch dat die kwestie alleen maar aangeroerd werd in verband met bepaalde, door traditie ingeworteld gehalten gebruiken voor de vrede- en de arbeidsgerechten ;

dat alleszins niet getornd is geworden aan de « ab initio » met precieze toelichting geconcipeerde en ongewijzigd wetskrachtig geworden beschikkingen, die opgenomen staan in de art. 703, al. 1 en 728, al. 1 Ger. Wetb. en dat dus moet aangenomen worden, dat het Gerechtelijk Wetboek — in harmonische eensgezindheid met de handels- en administratiefrechtelijke regelen — aanvaardt, dat een rechtspersoon « in persoon » in rechte optreedt en zulks door de tussenkomst van zijn organen, die zich met hem identificeren en vereenzelvigen ;

dat deze vereenzelviging in de huidige stand der rechtswetenschap niet meer kan aangevochten worden (Cass., 15 januari 1946, Pas., 1, 25 ; Cass. 25 november 1954, Pas., 1955, 1, 269 en Cass., 19 februari 1955, Pas., 1955, 1, 659 ; R.P.D.B., s.v. Sociétés à forme « dite commerciale » (en général), nrs. 82 en 87 ; R. Dekkers, Précis..., dl. I, Brussel, 1954, p. 47, nr. 52 en H. De Page, Traité..., dl. I, Brussel 1961/3, p. 637, nr. 509 B en voetnota 3) en dat moet aanvaard, dat de wet en de akte van oprichting de organen kunnen scheppen, die de omstandigheden wettigen ;

dat het in feite onverantwoordbaar en juridisch onjuist is te geloven, dat de wetgever of de akte van oprichting aan enigerlei beperking zouden onderhevig zijn bij de creatie van organen en dat het al geciteerde art. 63 die stelling op het vlak der naamloze vennootschappen zeer duidelijk illustreert en dat het volstrekt belangloos is te benadrukken, dat de aansprakelijkheid der organen beheerst wordt door de regelen der lastgeving, vermits die interne aangelegenheid het ter tafel gebrachte vraagstuk niet beïnvloedt ;

dat inderdaad slechts één gegeven een beslissende invloed uitoefent en nl. te weten of de wetgever of de akte van oprichting al dan niet de creatie bedoeld hebben van een orgaan, dat zich tegenover derden met de rechtspersoon identificeert of vereenzelvigt ; dat in elke rechtspersoon immers naast de hoofd- of obligatoire organen facultatieve organen kunnen voorzien worden en dat de wettelijke almacht en het beginsel van de wilsautonomie bij het ontwerpen der akte van oprichting deze zienswijze op imperieuze manier schragen ;

Overwegende dat na het vorenstaand betoog kan beslist worden, dat de aanlegster als « in persoon » verschijnend dient aangemerkt te worden en dat in toepassing der in herinnering gebrachte juridische beginselen in feite is vastgesteld geworden :

dat de standregelen of statuten der aanlegster in haar met inachtnaam der wettelijke regelen gewijzigd art. 22 de mogelijkheid voorzien tot benoeming van uit de beheerraad of daarbuiten gekozen natuurlijke personen, die voor haar in rechte zullen verschijnen — wat overigens een der

meest gebruikelijke en dagelijkse activiteiten van de eiseres is — en dat de op de terechtzitting verschenen dr. Jur. Yv. Chevaillier der Leysstraat 15 te Brussel in de vermelde hoedanigheid is benoemd geworden en dat dus door hem de eiseres in persoon verschijnt ;

dat er ten overvloede nog de aandacht op gevestigd wordt :

dat op het eerste gezicht tot staving der door het huidige vonnis aangekleefde stelling nog zou kunnen beroep gedaan worden op de beschikking, die is vervat in art. 34 Ger. Wetb., dat gewaagt van het orgaan of de aangestelde, « die krachtens de wet, de statuten of een regelmatige opdracht bevoegd is om de rechtspersoon, zelfs samen met anderen, in rechte te vertegenwoordigen » en dat het verslag van de Heer Ch. van Reepinghen in die zin pleit, doch dat het in diepste wezen de voorkeur geniet omtrent de verschijning in rechte geen argumenten te putten uit een systeem, dat enkel bedacht is geworden om de betekening van deurwaardersexploiten « aan de persoon » van de rechtspersoon te vergemakkelijken ;

dat art. 758 Ger. Wetb. als beginsel verkondigt, dat de partijen zelf hun conclusie's en verweermiddelen mogen voordragen en dat die wetsbeschikking een algemene draagwijdte heeft, die niet mag verminkt of illusorisch gemaakt worden door juridisch te stellen, dat alleen de meerderheid der aandeelhouders of de voltallige beheerraad in aanmerking komen om het door art. 758 Ger. Wetb. gehuldigde vermogen uit te oefenen en dat in feite een ernstige bezinning omtrent deze aangelegenheid moet doen aannemen, dat de wetgever van 1967 een dusdanige onpraktische regeling wel niet kan gewild hebben en ook werkelijk niet gewild heeft, zoals het hierboven op uitvoerige manier is verantwoord geworden ;

dat uiteindelijk nog moet benadrukt worden, dat de rechtsregel van art. 728, al. 1 Ger. Wetb. in ons rechtsbestel helemaal geen nieuwigheid inluidt en dat hij met name een merkwaardige gelijkenis vertoont met wat is beschikt door art. 185, § 1 Wetb. Strafv., zoals het gewijzigd is door art. 2 der wet van 16 februari 1961 en dat luidt : « De burgerlijke partij en de burgerrechtelijk aansprakelijke partij verschijnen persoonlijk of in de persoon van... een advocaat, houder van de stukken » en dat daarbij steeds de leer van het wettelijk of statutair orgaan is aanvaard geworden (Pol. Nandrin, 14 november 1962, T. Vred., 1963, 47 ; Pol. Brussel, 18 januari 1963, J. Trib., 1963, 213 ; Pol. Beringen, 20 maart 1963, R.W., 1964-1965, 546 en Pol. Namur-N., 14 april 1965, J.L., 1964-1965, 268) ;

Om deze redenen :

Bij verstek en in eerste aanleg uitspraak doende :

Stellen vast, dat de aanlegster in persoon verschijnt door haar orgaan, nl. dr. jur. Y. Chevaillier en verklaren de vordering der aanlegster gegrond en veroordelen dienvolgens de verweerders hoofdelijk om aan de aanlegster te betalen de som van 18.338 frank, te vermeerderen met de gerechtelijke intresten en de op de som van 968 frank begrote gerechtskosten, alsmede met de gebeurlijke registratierechten en het expeditierecht, alsook met de kosten van betekening.

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

VREDEGERECHT TE ANTWERPEN.

2e Kanton. — 22 mei 1969.

Vrederechter : M. Angenot.

Procedure. — Verschijning in rechte van een vennootschap. — Orgaan aangesteld in de statuten. — Geldige verschijning.

Wanneer de beheerraad van een vennootschap in een in het staatsblad verschenen beslissing personen aanstelt om voor de vennootschap in rechte te verschijnen, dienen deze personen beschouwd te worden als organen van de vennootschap en zijn zij gerechtigd voor deze vennootschap in rechte op te treden.

De wet sluit de mogelijkheid niet uit dat, buiten de wettelijke organen een vennootschap ook statutaire organen in het leven zou roepen.

Het voeren van procedures tegen debiteurs ter inning van schuldvorderingen is een bij uitstek alledaagse bezigheid in de bedrijvigheid der vennootschap.

Wanneer de aldus aangestelde organen voor de vennootschap in rechte treden vereenzelvigen zij zich met de rechtspersoon en mogen zij ingevolge art. 703 gerechtelijk wetboek, in rechte verschijnen.

Les Assurances du Crédit t./ Van Leugenhaege-Cappaert.

Overwegende dat gedaagden verstek maken ;

Overwegende dat het niet ondertekend geschrift, besluiten betiteld, als memorie wordt beschouwd ;

Vertegenwoordiging in rechte van aanlegster, naamloze vennootschap.

Overwegende dat de vraag moet onderzocht worden of aanlegster op onze zitting rechtsgeldig vertegenwoordigd wordt en verschijnt door de Heer Yves Chevaillier, doctor in de rechten, juridisch consultant, daartoe afgevaardigd door de beheerraad bij beslissing van 26 maart 1968, in toepassing van artikelen 18, 22 en 23 van de statuten der vennootschap ;

Overwegende dat een voor notaris gehouden en geakteerde beraadslaging van de beheerraad van 26 maart 1968 als bijzondere organen van de vennootschap aangesteld heeft, onder andere, zeven personen waaronder zes doctors in de rechten, juridische consultants van de firma, met de macht, onder andere, alle vervolgingen in te spannen, alle bewarende maatregelen te treffen, te verzoenen, experten en scheidsrechters te benoemen, alle gerechtelijke beslissingen te bekomen en uit te voeren, beroep in te slaan, zich er tegen te voorzien, er in te berusten of er afstand van te doen, verzet aan te tekenen, tussen te komen, advocaten aan te stellen ;

Dat deze beslissing in het Staatsblad voluit bekend gemaakt werd ;

Overwegende dat de statuten in hun artikel 22, gewijzigd de laatste malen, op 23 maart 1965 en op 28 mei 1968, bepalen dat de rechtsgedingen, als aanlegger of als verweerder, namens de vennootschap vervolgd worden door de beheerraad, vervolging en benaerstiging van een afgevaardigde beheerder ; dat de beheerraad ook in zijn schoot of daarbuiten een of meer « fondés de pouvoirs » of gevolmachtigden mag afvaardigen die van deze macht, « délégation » zullen voorzien zijn ; dat deze laatsten zullen mogen in rechte treden, voor iedere rechtsmacht verschijnen in België of in het buitenland, er conclusies en verweren zullen mogen voorbrengen, alles doen wat nodig is om de rechterlijke beslissingen te bekomen, en zo meer ;

Overwegende dat uit die teksten blijkt dat de verschij-

nende persoon zijn machten bekomt uit kracht van de statuten, die dezelve uitdrukkelijk opsomt en bepaalt, en dus niet ten gevolge van een door de beheerraad verleend mandaat of volmacht ;

Dat de tussenkomst van de beheerraad beperkt blijft tot de aanwijzing van de persoon, en dit krachtens de macht die de statuten hem daartoe verlenen ;

Overwegende dat het dus met recht is dat de aangestelde persoon in de akte van aanstelling orgaan van de vennootschap genoemd wordt, zowel als een afgevaardigde-beheerder, al is zijn bevoegdheid beperkt tot een bepaald domein ;

Overwegende dat het woord « délégation » hier misschien oneigenlijk gebruikt is geworden, daar zekere doctrine dat woord gelijkstelt met mandaat, doch dat het zinsverband er zijn werkelijke betekenis aan geeft ;

Dat overigens in de wet zelf op de vennootschappen, meer bepaald in artikel 53, de beheerders ook mandatarissen genoemd worden, doch dat de eensgezinde rechtsleer en rechtspraak erkennen dat de beheerraad, en ook de afgevaardigde beheerder wiens bestaan door artikel 63 mogelijk gemaakt wordt, organen zijn, die de vennootschap rechtstreeks vertegenwoordigen ; dat hun hoedanigheid van lasthebber inderdaad daarnaast moet erkend worden, doch dan enkel in hun verhouding met de vennootschap, en niet tegenover derden ;

Overwegende dat de wet zulke aanstelling van organen toelaat ; dat artikel 63 dit uitdrukkelijk voorziet, wanneer het gaat om het dagelijks beleid ;

Dat de wet het begrip dagelijks beleid niet omschreven heeft en geen beperking heeft gesteld wat de handelingen, die daaronder verstaan worden betreft ; dat deze inderdaad een zeer verschillend belang kunnen hebben naargelang de bedrijvigheid van de vennootschap ;

Dat de wet overigens de mogelijkheid niet uitsluit dat, buiten de wettelijke organen, een vennootschap van privérecht ook statutaire organen in het leven mag roepen ;

Overwegende dat het in casu duidelijk is dat het voeren van gedingen tegen de debiteurs ter inning van de schuldvorderingen bij uitstek een alledaagse bezigheid is in aanlegsters bedrijvigheid ;

Overwegende dat de organen van een vennootschap zich in de verhoudingen tegenover de buitenwereld vereenzelvigen met de rechtspersoon in de uitvoering van de hun toevertrouwde taken ;

Dat het daarom is dat artikel 703 van het gerechtelijk wetboek bepaalt dat de rechtspersonen in rechte optreden door tussenkomst van hun bevoegde organen ;

Overwegende dat aanlegster aldus moet beschouwd worden als verschijnende in persoon ; dat zij bijgevolg het voorschrift van artikel 728 van het burgerlijk wetboek naleeft ;

Dat er anderzijds in feite geen reden blijkt aanwezig te zijn om aan de optredende persoon het recht te ontzeggen zelf zijn conclusies, namens aanlegster, voor te dragen ;

Tengronde.

Overwegende dat de eis, volgens de door aanlegster verstrekte gegevens, gegrond voorkomt.

Om deze redenen :

Wij, Vrederechter, rechtdoende bij verstek,

Stellen vast dat, aanlegster in persoon verschijnt door haar orgaan, de heer Yves Chevaillier.

Veroordelen verweerders solidair om aan aanlegster te betalen de som van 53.561 frank, met de gerechtelijke in-tresten en met de kosten van het geding, deze laatste tot heden begroot op 1.070 frank.

BOEKBESPREKING

Jean-Marie Dehousse, *Les organisations internationales. Essai de théorie générale*. Uitgave P. Gothier, Luik, 1968.

Het werk van de jonge internationalist J.M. Dehousse is een buitengewoon goed geslaagde poging om een systematisch onderzoek te voeren van de ontwikkeling van de internationale organisaties. Door een comparatieve studie van de verschillende internationale instellingen, die op het ogenblik in werking zijn getreden, komt de auteur tot een degelijk verantwoorde systematiek. Het geheel van het werk biedt een uitstekend overzicht van deze moeilijke en ingewikkelde materie.

Bij zijn wetenschappelijk onderzoek is de auteur uitgegaan van de vroegste Westeuropese vormen van multilaterale samenwerking. Terecht wordt onderstreept, dat sedert de Middeleeuwen tot aan de aanvang van de 19e eeuw multilaterale conferenties werden georganiseerd om de grote Europese conflicten te regelen. De bijeenkomst te Arras in 1435, tijdens de Honderdjarige Oorlog, de Vrede van Westfalen van 1648, het Congres van Wenen van 1814-1815 zijn enkele zeer kenschetsende voorbeelden van deze vorm van diplomatiek verkeer. De industriële en economische ontwikkeling van de 19e eeuw zal echter aan deze multilaterale besprekingen een ander karakter verlenen. De economische betrekkingen werden in deze periode veel intenser en daardoor werden de verkeersproblemen ook meer op internationaal vlak ingericht. De internationalisatie van de waterwegen is een der eerste vraagstukken, die door de nieuwe methode der internationale betrekkingen wordt geregeld. In de 19e eeuw ontstaan de internationale riviercommissies, waarvan de Rijncommissie wel de belangrijkste was. Organisaties voor samenwerking op technisch gebied werden eveneens tot stand gebracht. Het einde van de Eerste Wereldoorlog betekende echter een fundamentele wijziging. De oprichting van de Volkenbond en de daaraan verbonden Internationale Arbeidsorganisatie vestigen op definitieve wijze een geïnstitutionaliseerde vorm van internationale samenwerking. Het einde van de Tweede Wereldoorlog zal deze ontwikkeling nog in aanzienlijker mate doen toenemen. De Organisatie der Verenigde Naties, de daaraan verbonden gespecialiseerde organisaties, zoals de F.A.O., de U.N.E.S.C.O., de Wereldbank, het Internationaal Monetair Fonds, enz. hebben een belangrijk gedeelte van het diplomatiek verkeer gekanaliseerd naar de internationale instellingen. Deze ontwikkelingsstendens van de internationale betrekkingen werd vooral na 1948 nog sterk ontwikkeld door de regionale organisaties, waaronder de Westeuropese een belangrijke plaats innemen.

Uit de hier aangehaalde materie kan dan naar de auteur reeds een eerste systematiek worden opgebouwd. De organisaties kunnen worden ingedeeld in universele- en regionale instellingen. Zij kunnen ook worden onderverdeeld naar hun object. Sommige onder hen hebben een algemeen doel zoals de Verenigde Naties of de Organisatie der Amerikaanse Staten, anderen hebben een meer gespecialiseerde functie zoals de Wereldbank of de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling. Onder de instellingen met gespecialiseerde werking kan men nog een onderscheid maken tussen deze met een economische, een sociale, een financiële, een militaire of zelfs een politieke functie. Deze laatste functie is wel opvallend bij de Europese Gemeenschappen. Deze hebben een supranationaal karakter en in dit opzicht hebben zij twee belangrijke kenmerken. Zij kunnen beslissingen nemen, die bindend zijn voor de lidstaten en die ook een rechtstreekse rechtsgelding bezitten op het grondgebied der lidstaten. Deze bindende beslissingen worden getroffen door organen van

de Gemeenschappen, die onafhankelijk werken tegenover de regeringen der aangesloten Staten. Op deze wijze vormen de Europese Gemeenschappen een afzonderlijke categorie van tussenstaatse instellingen.

De auteur beschrijft vervolgens het verband tussen het doel, de functie van de organisaties en hun structuur. De verschillende organen, die in een organisatie voorkomen hebben ieder een bepaalde samenstelling en een bevoegdheid, die rechtstreeks afgestemd is op de verwezenlijking van de doeleinden, waarvoor de organisatie zelf in het leven werd geroepen. Naar gelang de graad van internationale samenwerking, die bij de oprichting der organisatie werd beoogd, zullen de rechtshandelingen eveneens verschillen. Deze kunnen de waarde hebben van aanbevelingen, zij kunnen bindend zijn tegenover de administratieve instanties van de organisatie of zelfs tegenover de lidstaten. De Europese Gemeenschappen vormen hierbij opnieuw een uitzondering. Hun verordeningen, beschikkingen of richtlijnen hebben steeds een bindend karakter. Betreffende de financiering van hun werking kan een soortgelijke systematiek worden vastgesteld. Een groot aantal wordt daarbij volkomen afhankelijk gesteld van de bijdragen van de lidstaten. Anderen hebben eigen bronnen van inkomsten, die voortspruiten uit hun werking zoals vergoedingen voor prestaties, anderen hebben zelfs inkomsten van fiscale aard zoals de voorheffingen van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal. Na deze ontleding gaat de auteur over tot de beschrijving van drie belangrijke organisaties. In de eerste plaats werd daarvoor de Organisatie der Verenigde Naties gekozen. In hoofdzaak wordt de aandacht gevestigd op de werdinggeschiedenis. Daarin onderstreept de auteur zeer duidelijk hoe het Handvest der Verenigde Naties een grote synthese is geworden van een geëvolueerde diplomatie, die de politieke tegenstellingen tot een wel bepaalde graad van samenwerking kon brengen. De tweede belangrijke organisatie is de G.A.T.T. (General Agreement on Tariffs and Trade).

Deze in 1947 ontstane overeenkomst, die voorlopig werd aangenomen als een compensatie voor de World Trade Organisation, waarvan een aantal staten de oprichting niet wensten, is op een twintigtal jaren uitgegroeid tot een werkelijk gestructureerde instelling met zittingen van de delegaties der verdragstaten, een raad en een secretariaat. Het feit, dat de G.A.T.T. voor een aanzienlijk deel verplicht werd zich in te laten met de problemen van de wereldhandel, heeft haar structurele ontwikkeling gedictieerd. Als derde en laatste belangrijke internationale organisatie werd de Internationale Arbeidsorganisatie onderzocht. De keuze van deze instelling werd bepaald door het feit, dat zij een uitzonderlijke activiteit kon ontwikkelen. Opgericht door het Vredesverdrag van Versailles en verbonden aan de Volkenbond, kon zij de Tweede Wereldoorlog overleven en opgenomen worden als Gespecialiseerde Organisatie der Verenigde Naties. Een zeer verdienstelijk aantal internationale arbeidsregelingen zijn door haar tot stand gekomen. Haar arbeidsveld werd echter nadien uitgebreid tot technische bijstand, ontwikkelingsprogramma's en steeds meer stelt zij zich op het standpunt, dat een algemene humane werking tot haar domein behoort. Zij is het type van de organisatie, die van een uitzonderlijke leefbaarheid kan getuigen.

Het werk van Dr. M.J. Dehousse geeft aldus een zeer degelijk inzicht in de internationale organisaties. Niet alleen door haar systematische analyse kan deze publicatie als zeer degelijk worden beschouwd. Origineel en zeer kenschetsend voor de internationale instellingen zijn de aangehaalde beschrijvingen van de drie belangrijke organisaties, waar de auteur dieper op ingaat. Zij geven een uitstekend inzicht in de politieke problemen, die rijzen in verband met het onderwerp en laten ook toe een duidelijke blik te werpen op de ontwikkelingsmogelijkheden

van deze instellingen. Het boek kan zonder twijfel worden beschouwd als een waardevolle bijdrage tot de kennis van het behandelde gebied der internationale betrekkingen.

Prof. Dr. E. Van Bogaert.

Institutions communautaires et institutions nationales dans le développement des communautés. — Enseignement complémentaire. — Nouvelle série - 1. — Editions de l'Institut de Sociologie. — Pijls 380 fr.

Voor het academiejaar 1965-1966 heeft het « Institut d'études européennes » van de Vrije Universiteit te Brussel « le rôle respectif des institutions communautaires et des institutions nationales dans le développement des communautés » als thema voor het aanvullend onderwijs behandeld.

Dat het gekozen onderwerp uiterst belangrijk is, hoeft geen betoog, want het steeds in belang toenemend integratieverschijnsel is wezenlijk gekenmerkt door een verdeling van bevoegdheid tussen de instellingen van de gemeenschappen en de nationale instellingen.

De « Editions de l'Institut de sociologie » hebben er dan ook goed aan gedaan de desbetreffende uiteenzettingen in boekvorm te publiceren.

In het 1e deel worden, na een voorwoord van de heer procureur-generaal bij het Hof van Cassatie, Prof. Dr. W.J. Ganshof van der Meersch (van wie enkele maanden geleden een in alle opzichten merkwaardig boek over de « Organisations européennes » bij de firma Bruylant is verschenen), de volgende bijdragen opgenomen :

- Le comité des représentants permanents (pp. 9-48) door Emile Noël.
- Le rôle des parlements nationaux et du parlement européen dans le développement des communautés (pp. 49-74) door Jean Duvieusart.
- La représentation et l'influence des « opérateurs économiques » dans la communauté européenne (pp. 75-113) door Jacques Genton.
- Le rôle respectif des institutions communautaires et nationales dans la mise en œuvre de la politique agricole commune (pp. 115-137) door Giancarlo Olmi.
- Les rapports entre la législation communautaire et les législations nationales en matière de concurrence (pp. 139-177) door Paul-François Ryziger.
- Le rôle des autorités communautaires et nationales en matière d'ententes et de positions dominantes (pp. 179-206) door Pieter Verloren van Themaat.
- La coördination des politiques de conjoncture dans la C.E.E. (pp. 207-230) door Claudio Segre.
- Le rôle respectif des Etats membres et des organes communautaires dans les relations extérieures de la C.E.E. (pp. 231-287) door René-Jean Dupuy.

Het 2e en het 3e deel zullen respectievelijk gewijd zijn aan de harmonisering van de gemeenschappen en aan de toetreding van het Verenigd Koninkrijk tot de gemeenschappen.

Zoals alleen uit de bovenvermelde opsomming van de in het 1e deel voorkomende uiteenzettingen reeds genoegzaam blijkt, is het niet mogelijk, gelet op de voor recensies ter beschikking staande pagina's, de uiteenzettingen samen te vatten, laat staan ze te commentariëren. Trouwens heeft de lezer, dank zij bovenstaande vermelding van de in die uiteenzettingen aan de orde gestelde onderwerpen, toch een voldoende idee van de interessante inhoud van het boek en is de persoonlijkheid van de auteurs een waarborg voor de degelijkheid van hun bijdrage: de heer Duvieusart is een van onze gewezen eerste-ministers en was voorzitter van het Europees parlement, de heer Dupuy is vice-deken van de Faculteit der rechtsgeleerdheid en der economische wetenschappen te Nice, de heer Ryziger is advocaat bij de

Franse Raad van State en bij het Franse Hof van Cassatie, enz., enz.

Het spijtig genoeg te beknopt besproken boek zal dan ook uiterst welkom worden geheten door al degenen die belangstelling hebben voor het langzaam doch zeker wordende Europa.

Prof. Dr. F. Amerijckx

Wolfgang Birke, Richterliche Rechtsanwendung und gesellschaftliche Auffassungen. — Keulen (Verlag Dr. Otto Schmidt KG), 1968.

In een bijzonder aantrekkelijk betoog van een vijftigtal bladzijden verdedigt Wolfgang Birke, met betrekking tot de interpretatie en de toepassing van het in artikel 20, (3), van de grondwet van de Bondsrepubliek Duitsland geformuleerd beginsel der gebondenheid van de rechtspraak aan wet en recht (an Gesetz und Recht), het standpunt dat daarbij « recht » moet worden begrepen als een verwijzing niet naar een vrije, aan de rechter overgelaten creatie van buitenwettelijk recht, noch naar een bovenwettelijk natuurrecht waarvan hij de inhoud eveneens naar eigen inspiratie zou hebben te bepalen, doch wel naar de hic et nunc in de maatschappij geldende opvattingen.

Daartoe moeten, volgens de auteur, als maatstaf gelden niet de voorstellingen van een elite van « Vernünftige- und Gerechte-Denkenden », noch het vaag beroep op weinig houvast biedende dingen zoals een « allgemeines Rechts- oder Volksbewusstsein », doch wel de voorstellingen van de doorsneeburger en de daarin tot expressie komende « Durchschnittswertung », die de rechter op objectieve wijze en met behulp van beproefde sociologische onderzoeksmethoden moet kunnen vaststellen.

Dit alles wordt meer bepaaldelijk gefundeerd op het in artikel 20, (2), vooropgestelde beginsel van de scheiding der machten, maar vooral ook — en dat staat vooraan in die zelfde bepaling — op het nog meer fundamentele beginsel dat alle macht van het volk uitgaat.

Zo geeft Birke gestalte aan een typisch-demokratische interpretatie van de taak van de rechter die, naar zijn gevoel, waar het wettelijk recht tekort schiet, niet mag uitgaan van een « subjektive höchstpersönliche Wertung », doch recht moet spreken in de geest van de « tatsächlich im Volke vertretenen Auffassungen ».

Zijn beschouwingen daaromtrent worden met grote overtuigingskracht en op zeer oorspronkelijke wijze ontwikkeld. Zij brengen een sobere, secuur opgebouwde analyse van een delicaat juridisch probleem, dat niet alleen belang heeft voor de interpretatie van de West-Duitse grondwet, doch op zeer brede en bijzonder voelbare wijze gesteld wordt in de snel evoluerende wereld van deze tijd.

J. D. M.

BALIELEVEN

De Vlaamse Conferentie van de Balie bij het Hof van Beroep te Gent.

Voordracht Marnix Gijsen.

In een sprankelend verwelkomingswoord, vol toespelingen op de schrijver en zijn werken, had op 23 maart 1969, in de zaal van de Provincieraad, de Voorzitter van de Vlaamse Conferentie, Mr. Marcel Storme, het genoege J.A. Goris, alias Marnix Gijsen, te begroeten.

Ter elfder ure was het bericht gekomen dat de voordracht: «Oud en Nieuw in de Diplomatie», gepland in de academieraadzaal van de Rijksuniversiteit, aldaar niet kon doorgaan. Om diplomatieke redenen was deze zaal plots niet meer toegankelijk. Zo kwam het dan dat in de statige zaal van de Oost-Vlaamse provincieraad de «Stem uit Amerika» heeft weerklonken. De stem van Marnix Gijsen te horen is altijd een genoegen, een festijn, wat de spreker ook vertelt. Hij weet de diplomatieke geplogenheden van de Romeinen, de Italiaanse stadstaten, de Graven van Vlaanderen, de Zonnekoning en dichter in de geschiedenis van bij ons, uit de doeken te doen langs de petite histoire om. Schandalen weet hij op een beminnelijke manier in te kleden om niemand te doen blozen, allerm minst hemzelf. Alleen bij een paar passages leek het alsof hij het zich wel ter harte nam. Zichtbaar was zijn genoegen bij het schetsen van de diplomatieke levensstijl in de renaissanceperiode aan het pauselijk hof. Een fijne tijd! En dan het ongenoegen over de makelaars-diplomaten van heden ten dage, als zijn de vertegenwoordigers van de landen de ambassadeurs van handelshuizen geworden. Gelukkig laat de diplomatie-beoefening van heden ook wel kunst-export toe, maar dat is eerder een persoonlijk bedrijf, en de ene breekt in korte tijd af wat de andere in jaren heeft opgebouwd. Smaken zijn zeer verschillend.

Deze voordracht is verder zonder heibel verlopen, en dat is thans in een universiteitsstad reeds buitengewoon. Om in de hoofse sferen van de diplomatie oude-stijl dan maar te blijven, heeft de conferentie aan de vele bewonderaars van Marnix Gijsen, die talrijk waren opgekomen om «hun» auteur in levenden lijve te zien, te bewonderen en toe te juichen, vergast op een uitgelezen receptie, verzorgd door het huis Luculus.

Geert Baert.

* * *

Hier volgt de tekst van het welkomwoord van de Voorzitter van de Vlaamse Conferentie Mr. Marcel Storme:

Dames en Heren,
Waarde confraters,

Het is uiteraard voor een vereniging een waagstuk en een uitdaging de auteur van een boek zoals *Er gebeurt nooit iets* op haar tribune uit te nodigen. Ik kreeg inderdaad op het laatste ogenblik van het rectoraat der Rijksuniversiteit bericht dat de Academieraadzaal gesloten werd en deze week niet toegankelijk zou zijn.

Het bestuur van de Vlaamse conferentie van de balie bij het hof van beroep te Gent is de gouverneur van de provincie Oost-Vlaanderen dan ook bijzonder dankbaar omdat hij zo bereidwillig is geweest deze zaal van de provinciale raad ter onzer beschikking te stellen. Ik zou U, Mevrouw Dasseler, kabinetschef van de Gouverneur, willen verzoeken aan de Gouverneur, die zich vanavond liet verontschuldigen, mede te delen hoezeer wij deze gastvrijheid op prijs stellen.

Mijnheer de Minister voor het Wetenschapsbeleid,
en zeer geachte Confrater,

Het verheugt ons U in ons midden te mogen begroeten. Het komt mij voor dat het niet zozeer het onderwerp *De diplomatie* is dat U heeft aangezet vanavond bij ons te zijn, maar veeleer de persoonlijkheid van de spreker. Voor enkele weken mochten wij het meemaken op het beeldscherm, toen U als politicus sprekend over poesie beoordeeld werd door de dichter Marnix Gijsen, vanavond zal het andersom zijn.

Hooggeachte Vergadering,

Deze avond is de laatste in de reeks openbare voordrachten van de Vlaamse conferentie voor het gerechte-

lijk jaar 1968-69. Voor mij als voorzitter is dit omzeggens meteen het officiële afscheid, gezien ik kortelings dit presidium vaarwel zal zeggen. Een loffelijke traditie wil inderdaad dat de voorzitter na twee jaar zijn ambt neerlegt: ik zeg wel een loffelijke traditie, omdat ik ervan overtuigd ben dat heel wat sclerose in het maatschappelijk leven van dit land kan vermeden worden, zo men aan de vereeuwiging van mandaten en functies een einde zou willen stellen.

De mij toegementen tijd voor de begroeting is te kort om hier een *Klaaglied om de Vlaamse Conferentie* aan te heffen. Veeleer zou ik van de geboden gelegenheid willen gebruik maken om te onderstrepen dat het, midden vele andere bekommernissen, mijn betrachting is geweest onze Conferentie in het culturele en maatschappelijke leven van deze stad te integreren. *Allengs gelijk de spin* haar web buiten de eerste kern uitspint, zo werd gepoogd te gaan treden buiten het Gerechtsgebouw, waar immers alleen de pathologie van het recht aan de oppervlakte treedt.

Het is inderdaad onaanvaardbaar dat de balie een wereldvreemde kaste zou zijn, die in een onbegrijpelijke juridische taal een abstract en van het leven losstaand recht zou gaan toepassen. Dit recht moet menselijk worden benaderd; of men met een gekend schrijver moet spreken van *Mijn vriend de moordenaar* laat ik verder in het midden.

Daarom ook zijn wij hier vanavond niet samengekomen in *Het huis* van het recht, teneinde onze belangstelling te verruimen buiten de sfeer van *Wat de dag meebrengt* voor ons, juristen.

Tot slot van deze inleiding zou ik, nu mijn mandaat als voorzitter van de oudste der Vlaamse Conferenties stilaan ten einde loopt, willen onderstrepen dat wij niet alleen een gezelligheidsvereniging zijn, waarvan *De lange Nacht* dikwijls het symbool is, of een professionele groepering die denkt aan *De man van overmorgen*, maar in de eerste plaats en nog altijd een conferentie die stuwkracht verleent aan diegenen die ons volk en onze maatschappij moeten schragen, opdat zij hun plaats zouden innemen in een natie, in «een vaderland om te beminnen».

Geachte Heer Jan Albert Goris,

Mag ik U, na reeds hier en daar op een deel van uw omvangrijk werk allusie te hebben gemaakt, van harte welkom heten in ons midden.

Het verheugt mij te mogen vaststellen dat U hier voor ons verschijnt met de *stroomgodenbaard* waarvan U droomde in *The House by the Leaning Tree*.

Ik zou U thans moeten voorstellen en inleiden, doch dit zou mij verplichten van U een portret te maken, waarvan men verwacht dat het in tegenstelling met uw *Geveid Zelfportret*, een kritische beoordeling zou zijn van uw persoon en van uw werk. Ik acht mezelf nochtans onvoldoende bevoegd om dit op een zinnige wijze te doen. Daarom zou ik mijn schets tot drie penseeltrekken willen beperken.

Toen uw eerste — en naar mijn persoonlijk gevoel door te weinig andere gevolgd — dichtbundel verscheen in 1925, schreef Dirk Coster: «Zulke verzen kunnen de belofte zijn van een zeer eigenaardig vernieuwde kunst, een kunst die als het ware een explosie zou kunnen zijn van grimmige directheid... een schrijnende toorn soms, een tot irritatie opgejaagde liefde geeft deze blik de doordringende kracht» (*Nieuwe Geluiden*, blz. XXXIV). Slechts één voorbeeld om dit te bevestigen.

De vernieling van het vaderbeeld door de huidige constatariebeweging lijkt mij niet beter te kunnen geïllustreerd worden dan door het vers:

«Eens zal de man, die dan mijn zoon zal zijn,
met open handen voor mijn stilte staan.
Zijn ogen zullen wondre vragen zijn.
Zijn voeten hunker nieuwen weg te gaan».

U waart gedurende vele jaren de bezielende kracht van het *Belgian Information Center* te New-York, dat uw heengaan aldaar slechts gedurende korte tijd mocht overleven. In *De diaspora* van de States bent U erin geslaagd het reële imago van ons land met zijn beide culturen te gaan uitdragen en de eenheid van de Nederlandse cultuur te beklemtonen.

En tenslotte hebt U een omvangrijk werk geproduceerd, dat in de Nederlandse letteren een vooraanstaande plaats inneemt en dat er ons telkens weer aan herinnert dat literatuur en poëzie een verhoogde vorm van het bestaan zijn.

Omdat U zelf wellicht meent dat kunstenaars niet altijd de beste vertolkers zijn van hun eigen kunstschepping, hebt U de voorkeur gegeven aan een onderwerp, dat U door een jarenlang nationaal en internationaal menselijk contact hebt kunnen benaderen, een onderwerp waarvan ook één uwer laatste werken *De parel der diplomatie* was gewijd.

Ik verleen U dan ook volgaarne het woord.

Voetbal.

Normaal zou de Bekerfinale, die op 10 mei 1969 werd betwist en door Balie Sport Dendermonde voor de tweede maal in drie jaar tijd werd gewonnen, het voetbalseizoen 1968-1969 hebben afgesloten ware het niet dat Antwerpen en Brussel tegen mekaar nog in een testmatch dienden uit te komen om uit te maken wie van beiden, *ex aequo* eerste geklasseerd na de reglementaire afloop van het kampioenschap, als officiële primus inter pares zou mogen bekrond worden.

Vanzelfsprekend diende dit treffen zich in een neutraal kader, wars van alle eventuele in de gerechtelijk-sportieve balans doorwegende invloeden, af te spelen.

De Dendermondse balie viel de eer te beurt door Brussel-Antwerpen als inrichter van deze prestige-wedstrijd te zijn uitverkoren; *ratione loci* was «la petite cité de Lokeren» de bij uitstek aangewezen plaats om zowel voor het strijdtoneel als voor het gastronomische epiloog in te staan.

Maar — ere an wie ere toekomt — de nadruk weze vooral gelegd op de klasse van de twee antagonististen die in een technisch hoogstaande wedstrijd hun dito kwaliteiten tegen mekaar hebben uitgespeeld.

Dank zij een 4-1-eindzege is de Antwerpse Balie eens te meer nationaal kampioen geworden: zij verdient daarvoor de sportieve en warme gelukwensen van al haar zusterploegen. Evenwel in tegenstelling met wat voorheen voor haar nagenoeg steeds het geval was, heeft zij het voorbije seizoen niet in een wandelingetje doorgemaakt. Zij heeft moeten strijden — want menig concurrent was niet te versmaden — en challenger Brussel heeft haar tot ballottage gedwongen. Ook voor deze laatste ploeg dus eerbied en applaus!

Dender en Schelde.

MEDEDELINGEN

Katholieke Universiteit te Leuven.

Faculteit der Rechtsgeleerdheid.
Instituut voor Handelsrecht.

Colloquium 2-4 oktober 1969.

Juridische aspecten van het
BOUWBEDRIJF

Plaats: Memlinc Palace te Knokke-Zoute.

Doel en methode

In de loop van de laatste twee jaar richtte het Instituut voor Handelsrecht van de Universiteit te Leuven drie residentiële vervolmakingsseminaries of -colloquia in waarvan het eerste gewijd was aan de problematiek van het Familiebedrijf (13-16 maart 1968), het tweede aan de juridische aspecten van het brouwerijbedrijf (13-14 september 1969) en het derde aan handelsvertegenwoordigings- en distributiecontracten binnen de Gemeenschappelijke Markt (19-22 maart 1969).

Thans gaat de belangstelling naar het bouwbedrijf. De bedoeling van dit colloquium is, in een gezellig kader — vandaar het residentieel karakter van het colloquium dat doorgaat in het hotel Memlinc Palace te Knokke — de juridische reglementering van het bouwbedrijf en de daarbij gebruikte contracten te bestuderen en vrijmoedig te bespreken. Al te dikwijls wordt er immers over geklaagd, dat er geen wisselwerking is tussen het bedrijfsleven en de Universiteit en dat de Universiteit te weinig aandacht heeft voor de praktische problemen die zich in het bedrijfsleven stellen. Hieraan wil dit colloquium, zoals de voorgaande, verhelpen door de werkelijke juridische problemen te onderzoeken en op begrijpelijke wijze voor te stellen, door, met andere woorden, het recht dichtter te brengen bij de beroepsgemeenschap, waarop de onderzochte rechtsregelen toepasselijk zijn.

Zoals blijkt uit het hierna afgedrukte programma zullen vooraanstaande juristen, die bijzonder vertrouwd zijn met de bouwsector, de juridische problemen, waarmee de bedrijfsleiders en -juristen van die sector en de architecten dagelijks geconfronteerd worden, op objectieve wijze toelichten. Na elke uiteenzetting zal er ruimschoots gelegenheid zijn voor gedachtenwisseling. De bijzondere nadruk wordt erop gelegd, dat het colloquium ook openstaat voor architecten en voor bedrijfsleiders die geen jurist zijn. De sprekers zullen de behandelde problemen immers op een, ook voor niet-juristen begrijpelijke wijze uiteenzetten. Een geschreven tekst van de voordrachten zal op voorhand aan de deelnemers worden toegestuurd. Teneinde de samenspraak en de uitwisseling van ervaring te bevorderen, zal het aantal deelnemers beperkt worden.

Programma

Donderdag 2 oktober 1969.

18.30 u.: Aankomst van de deelnemers en afhalen van documentatie.

19.00 u.: Avondmaal. — Woord van welkom - W. van Gerven, gewoon hoogleraar, Directeur van het seminarie. — Het huidig Belgisch Bouwbeleid - E. van Leuven, Kabinetssecretaris van de Minister van Openbare Werken.

Vrijdag 3 oktober 1969.

9.00 u.: De aannemingsovereenkomst - Het bestek - De contractuele verhoudingen tussen aannemer, onderaannemer, architect, bouwheer, consultants en promotoren - Samenspraak - R. van Staey, advocaat bij het Hof van Beroep, Gent.

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

11.00 u.: Koffiepauze.

11.30 u.: De verantwoordelijkheid van de architect, de aannemer en de raadgevende ingenieur - Samenspraak - K. van Baarle, advocaat, docent Universitaire Faculteiten St.-Ignatius, Antwerpen.

13.00 u.: Middagmaal.

15.00 u.: De Belgische en de op komst zijnde E.E.G.-reglementering terzake van overheidsovereenkomsten - Samenspraak - A. Donck, adjunct-directeur-generaal van de Nationale Confederatie van het Bouwbedrijf, Brussel.

16.30 u.: Koffiepauze.

17.00 u.: De Belgische reglementering terzake van stede-bouw, ruimtelijke ordening en gevaarlijke inrichtingen - Samenspraak - L.P. Suetens, gewoon hoogleraar Universiteit Leuven.

19.00 u.: Avondmaal. — Evolutie van de industriële bouwsector. - R. Asselman, burg. bouwk. ing., A.I., Br., directeur Belgische Landsbond der Bouwbedrijven en Openbare Werken, Brussel.

Zaterdag 4 oktober 1969.

9.00 u.: Specifieke juridische problemen in verband met het bouwen van flatgebouwen - Samenspraak - R. Voordeckers, advocaat Leuven.

10.00 u.: De regelen betreffende tijdelijke verenigingen - Samenspraak - A.H. Puelinckx, advocaat bij het Hof van Beroep, Brussel.

11.00 u.: Koffiepauze.

11.30 u.: De belasting op de toegevoegde waarde in verband met de bouwsector - Samenspraak - E. Darden, accountant N.C.A.B., beheerder, Algemene Bouwondernemingen Van Riel - Van den Bergh, Antwerpen.

13.15 u.: Middagmaal.

Leiding van het Seminarie:

W. van Gerven, gewoon hoogleraar, advocaat, en G. van Laethem, assistent Rechtsfaculteit, Leuven.

Inschrijving

Het inschrijvingsrecht bedraagt 5.000 fr. Dit bedrag omvat het collegegeld en alle kosten van verblijf van donderdagavond tot zaterdagmiddag en van documentatie. De aanvraag tot inschrijving dient gericht te worden, door middel van bijliggende inschrijvingskaart, aan het Instituut voor Handelsrecht, College «De Valk», Tienestraat 41, Leuven, vóór 10 juli 1969.

Het aantal deelnemers is beperkt. De inschrijvingen worden aanvaard in volgorde van ontvangst.

Het inschrijvingsrecht wordt vereffend door storting op het ogenblik van inschrijving, op P.C.R. nr. 890 van de N.V. Kredietbank te Leuven voor rekening nr. 24096 van het Instituut voor Handelsrecht.

De dames der deelnemers worden uitgenodigd op het afscheidsdiner dat doorgaat op 4 oktober 1969; de kosten van inschrijving bedragen 250 fr. en kunnen samen met de betaling van het inschrijvingsrecht vereffend worden.

Katholieke Universiteit te Leuven

Het burgerlijk recht der socialistische landen.

Tijdens het huidig academiejaar doceerde Professor Dr. Aurelian Ionasco, hoogleraar aan de Universiteit te Cluj (Roemenië) en specialist in het privaatrecht der socialistische landen en tevens in de rechtsvergelijking, aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de K.U.L., een keuzevak dat als een grondige inleiding tot het socialistisch burgerlijk recht was opgevat.

Ten behoeve van de studenten stelde Prof. A. Ionasco de teksten van deze cursus te boek. Deze publikatie is uitgegroeid tot een grondige en exhaustieve inleiding tot het

privaatrecht der socialistische landen. Aangezien nog enkele exemplaren beschikbaar zijn wordt aan belangstellenden de mogelijkheid geboden een exemplaar te verkrijgen, door storting van BF. 450, op rekening nr. 3700/13/17735 (Kredietbank Leuven) van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid te Leuven.

TIJDSCHRIFTEN

Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht, jg. 1969 - nr. 3:

Kleijn A., De politieke positie van de gemeenteraad. — Provoot G., De regel pacta sunt servanda in het volkenrecht.

De Gemeente, jg. 1969 - nr. 5:

Wastiels F., De activiteit van de Nationale Commissie voor de Ruimtelijke Ordening 1965-1968. — Michot C. en Leroy M., De gemeenten en de bejaardenzorg. — Maes R., Parlementaire kroniek. — Verhasselt J., Verzorg uw taal.

Nederlands Juristenblad, jg. 1969 - nr. 23:

Baauw J.J., Kanttekeningen bij het wetsontwerp preventieve hechtenis. — Luiking H.F.W., Mr., Dr., Mr. Dr. en Dr. Mr., oftewel de chaos in de titulatuur van Ned. Juristen.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-ambt en Registratie, jg. 1969 - nr. 5044:

Adriani P.J.A., 90 jaar, 3 juni 1969. — van den Heuvel H., Huurrecht en boedelscheiding.

Ars Aequi, jg. 1969 - nr. 5:

Aufenacker F.R., De Carl Zeiss-Stiftung in enige West-europese beslissingen. — De Wolstemming op West-Irian.

Bestuurswetenschappen, jg. 1969 - nr. 2:

de Ranitz J., Overheid en ruimtelijke ordening. — Van Poelje G.A., De nieuwe A.P.V. van Den Haag.

Journal des Tribunaux, jg. 1969 - nr. 4663:

Wallemacq A., Adoption et légitimation par adoption.

Res Publica, jg. 1969 - nr. 1:

Claes - Van Haegendoren M., 1965-1968. — Drie jaar politiek overzicht. — Goffart V., La crise de Louvain, du 1er janvier au 31 mars 1968. — Swaelen F., De samenstelling der kandidatenlijsten in de Vlaamse CVP. — Vidick G. et Jacobs J.P., La composition des listes au PSC. — Lewin R., La formation des listes électorales du Parti communiste de Belgique. — Slosse E., De lijstensamenstelling in de Volksunie. — De Wachter W., Het kartodiagram van de volstrekte en betrekkelijke meerderheid in de kieskantons bij de Kamerverkiezing in 1968. — Clausse R., Thoveron G., Paternostre A., Vandervaeren D. en Geerts C., Radio et télévision dans le tumulte des élections. — De-wachter W., De propagandagehalte van de verkiezingen. — Fraeys W., Les élections du 31 mars 1968.

Mouvement Communal, jg. 1969 - nr. 5:

Weigerber P., Les pouvoirs du bourgmestre dans la lutte contre les taudis. — Lamaye P., Libres propos. L'expropriation. — Denuit P.H., La télédistribution. — Maes R., Chronique parlementaire. — Closset Ch.L., Chronique des revues de droit.

Recueil Dalloz Sirey (Parijs), jg. 1969 - nr. 22:

Godfrin Ph., La suppléance du Président de la République: échec ou succès?

Archiv des öffentlichen Rechts, jg. 1969 - nr. 1:

Luhmann N., Funktionale Methode und juristische Entscheidung. — Pernthaler P., Die Grundrechtsreform in Oesterreich.